

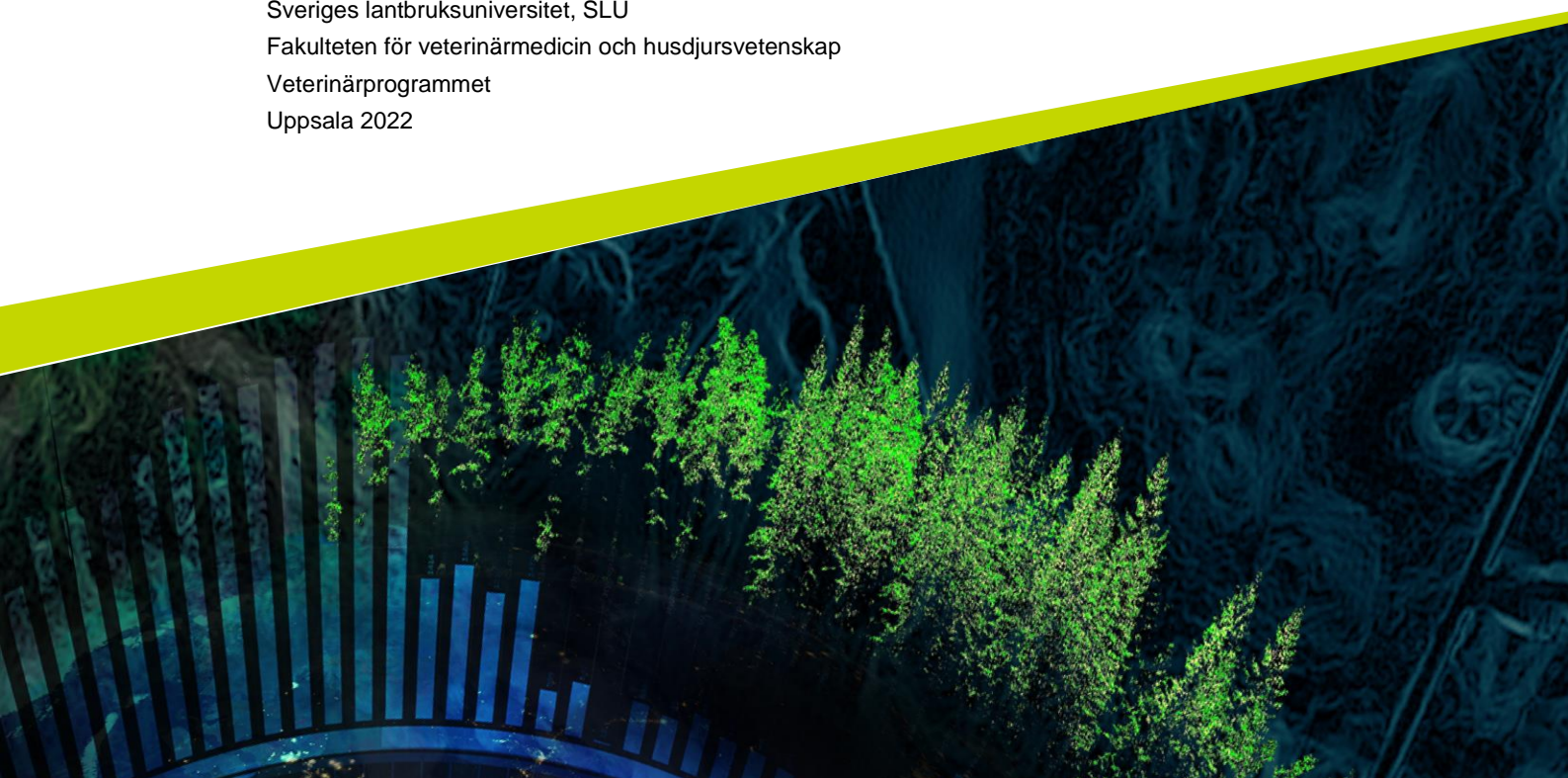
Avliva eller låta leva?

– En etisk diskussion om att väga sällskapsdjurs livskvalité och lidande

To euthanize or let live? - An ethical discussion about the balance between life quality and suffering of companion animals

Malin Wolters

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Veterinärprogrammet
Uppsala 2022

Avliva eller låta leva? - En etisk diskussion om att väga sällskapsdjurs livskvalité och lidande

To euthanize or let live? - An ethical discussion about the balance between life quality and suffering of companion animals

Malin Wolters

Handledare:	Helena Röcklinsberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Examinator:	Bodil Ström Holst, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för kliniska vetenskaper
Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	A2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i veterinärmedicin
Kurskod:	EX0869
Program/utbildning:	Veterinärprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för kliniska vetenskaper
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2022
Nyckelord:	lidande, livskvalité, avlivning, etik, veterinär, djurägare

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Denna studie har tre syften. Det första är att undersöka hur djurägare och veterinärer ser på lidande, livskvalité och beslut om avlivning av sällskapsdjur. Med hjälp av intervjuresultat samt med stöd av olika normativa etiska teorier är målet att sedan diskutera olika svar på frågan ”när är det dags att avliva?” i situationer då ett djurs lidande och livskvalité vägs mot intressen av att låta djuret leva eller dö. Det andra syftet är att undersöka om synen på lidande, livskvalité och avlivning skiljer sig mellan veterinärer och djurägare när det gäller olika sällskapsdjur (hund och katt samt mindre sällskapsdjur som marsvin och hamster). Det tredje syftet är att undersöka om kommunikationen mellan veterinärer och djurägare kan underlättas för att veterinären ska kunna hjälpa djurägaren att fatta ett beslut om att behålla eller avliva djuret.

Det finns olika uppfattningar om vad som är kriteriet på en etiskt riktig handling och därmed om vad som är relevant att beakta och eftersträvasvärt. Djurrättighetsetiken är en variant av pliktetiken som fokuserar på *intentionen* bakom en handling och *den goda viljan* hos den som handlar. Grundprincipen är att varje etiskt beslut ska utgå från respekt för varje enskild individ och följa de plikter man har gentemot dem och sig själv. Ur ett djurrättsetiskt perspektiv är det ofta fel att avliva ett djur, då det finns en skyldighet att respektera varje individs rätt till sitt liv.

Enligt nyttoetiken är den rätta handlingen den som ger störst nytta totalt sett. Om vi antar att det ligger i ett djurs intresse att dö för att undslippa ett stort lidande utan rimliga chanser till förbättring, så skulle djuret må dåligt av att fortsätta leva. Däremot så skulle kanske djurägaren må dåligt av att inte längre ha djuret hos sig. Genom att jämföra mängden negativa och positiva upplevelser hos de berörda individerna kan man avgöra vilken handling som ger mest positiva upplevelser och därmed är det mest etiskt riktiga beslutet.

Enligt dygdetiken är det *personen* bakom beslutet om avlivning som är viktig, att beslutet följer vad en dygdig människa skulle göra i situationen. Detta kan man se på två sätt, baserat i två olika dygder; antingen är det rätt att avliva ett djur som inte mår bra för att det är *barmhärtigt* att hjälpa djuret att slippa lidandet. Men å andra sidan kan det också vara *respektfullt* att värna om djurets liv, om man nu antar att djuret har ett eget intresse av att leva och därmed antas vara beredd att gå igenom mycket lidande för att få fortsätta att leva. Hur en dygdetiker i detta läge väljer att resonera beror på hur hen väljer att tolka de dygder som finns samt hur etikern ser på djurets intressen och liv.

Enligt omsorgsetiken har vi människor på grund av *vår maktposition i relation till djuret* ett ansvar att värna om djurets intressen och känslor och därmed måste en omsorgsetiker fundera över vilka dessa intressen och känslor *är*. Djuret ska enligt omsorgsetiken värnas i sin sårbarhet och inte utsättas för lidande, även om det skulle vara bekvämare för människan, och heller inte avlivas enbart för att det av andra skäl, t.ex. ekonomiska, vore att föredra för djurägaren eller veterinären.

Lidande kan sammanfattas som fysiskt och psykiskt obehag, kombinerat eller var för sig, tillräckligt stort för att individen ska vilja undslippa det. Lidandet kan vara av olika grader från lindrigt till svårt lidande. De flesta intervjuade djurägare och veterinärer anser dock att lidande är något större än ”bara” fysisk och psykisk smärta och något som uppstår först då djuret inte längre har någon livskvalité kvar.

God livskvalité kan sammanfattas som en subjektiv mental upplevelse där en god fysisk och psykisk hälsa utgör grunden och som tillsammans med överhängande positiva upplevelser skapar känslor av välbehag och ger ett liv som är tillfredsställande att leva. Många intervjuade, både veterinärer och djurägare, menade dock att en god livskvalité är när djuret är smärtfritt och får sina basala behov uppfyllda, det vill säga *avsaknad av lidande* är enligt dem ofta detsamma som god

livskvalité. Två av de fem intervjuade veterinärerna menade dock att det utöver uppfyllda basalbehov även krävs positiva upplevelser för att ett djur ska ha god livskvalité.

Studier visar att mängden lidande och dålig livskvalité är de faktorer som väger tyngst när djurägare fattar beslut om avlivning, vilket även avspeglas i intervjuerna. Samtidigt tyder välfärdsstudier på att det som egentligen avgör ett djurs livskvalité är de *positiva* upplevelserna i djurets liv, snarare än de negativa. Livet kan alltså vara värt att leva trots en viss mängd lidande eller en period av dålig livskvalité, om livet i övrigt består av överhängande positiva upplevelser. Om vi inte blir medvetna om att vi behöver titta på de *positiva* aspekterna i ett djurs liv för att kunna bedöma livskvalité och djurvälstånd, kommer vi att nöja oss med mycket mindre än att djuret verkligen ska ha ett tillfredsställande liv (utifrån djurets perspektiv). Om vi bedömer livskvaliteten på felaktiga grunder kommer vi också att tro att djur i större utsträckning har tillfredsställande liv än vad de egentligen har, vilket bara kan leda till onödigt lidande hos alla djur vi håller, såväl sällskapsdjur som produktionsdjur.

Sammantaget tycks de intervjuade djurägarna och veterinärerna blanda ihop begreppen lidande och livskvalité. De skapar en enda lång skala från inget lidande och god livskvalité till mycket lidande och dålig livskvalité vilken de sedan utgår från när de ska bedöma om djuret ska avlivas eller inte. Det tycks falla bort att god livskvalité innebär att djuret har något extra glädjeämne i livet, vilket spelar en stor roll för hur djurets intresse av att leva ser ut. Det optimala vore istället att bedöma lidande för sig och livskvalité för sig och därefter relatera detta till olika etiska värden för att nå ett välgrundat beslut om avlivning.

När det gäller synen på olika sällskapsdjur verkar den allmänna uppfattningen bland informanterna vara att mindre sällskapsdjur som marsvin och hamster inte förmår uppleva lika mycket känslor som större djur och därför behöver miljön inte berikas lika mycket för att ge dessa djur en god livskvalité. När det gäller avlivning av dessa djur så verkade det generellt som att dessa beslut fattas snabbare än för större djur.

Det sista avsnittet handlar om kommunikation mellan veterinär och djurägare. Tre av fem djurägare ville enligt intervjuerna möta en rak, saklig och ärlig veterinär som inte lindar in sina råd och åsikter. De flesta veterinärer ansåg att de behöver ta hänsyn till djurägarens personlighet och gå försiktigt fram för att inte trampa djurägaren på tårna.

Denna studies resultat tyder på att kommunikationen mellan veterinär och djurägare skulle kunna förbättras, framför allt genom att veterinären skulle kunna jobba för att djurägaren förstår begreppen lidande och livskvalité bättre.

Att fatta beslut om avlivning är inte lätt, det är både de intervjuade personerna i studien samt tidigare studier överens om, och beroende på vilken etisk teori som följs landar man i olika slutsatser. I slutändan måste varje djurägare och veterinär, oavsett vilken etisk teori personen utgår ifrån, göra ett ärligt försök att sätta sig in i djurets situation och upplevelse av livskvalité, lidande och intressen och inkludera detta i ett välunderbyggt etiskt beslut.

Intervjuerna visar även vikten av att vi människor, såväl djurägare som veterinärer, ser till att stötta varandra och vara ödmjuka mot varandra i vetenskapen om att inget solklart är rätt eller fel i ett beslut om avlivning samt att situationen väcker känslor hos alla inblandade.

Nyckelord: lidande, livskvalité, avlivning, etik, veterinär, djurägare

Abstract

This study has three purposes. The first one is to explore various ethical aspects of euthanasia of companion animals using literature and interviews with pet owners and veterinarians. The idea is to explore various answers to the question "when is the right time to euthanize?" in situations when the suffering and quality of life of an animal is weighed against the interests of letting the animal live or die, using various ethical models. The second purpose is to estimate whether the view on suffering is different among veterinarians and pet owners when it comes to different companion animals (dogs and cats and smaller animals such as guinea pigs and hamsters). The third and last purpose is to explore whether the view on euthanasia differs between veterinarians and pet owners, and if communication between these parties need to improve in order for the veterinarian to better help the pet owner make a decision about euthanasia.

There are different opinions on what constitutes an ethically correct action and thus what is relevant and desired. Animal rights ethics is a variation of deontological ethics which focuses on the *intention* behind an action and *the good will* of the actor. The basic principal is that every ethical decision should build on respect for each individual, applying relevant duties to reflect that. From the perspective of animal rights ethics, euthanizing an animal is often wrong as there is an obligation to respect the right of life of every individual.

According to utilitarianism, the right action is that which provides the greatest overall benefit. If we assume that it is in the best interest of an animals to die when faced with severe suffering without reasonable chance of improvement, the animal would most likely suffer from continued life. However, the pet owner might suffer from no longer having the animal with them. By comparing the amount of negative and positive experiences of the individuals involved we can decide which action will give the most positive experiences and which is therefore the most ethically correct decision.

According to virtue ethics the *person* behind the decision to euthanize is what matters, and that the decision follows what a virtuous human being would do in that situation. There are two ways to look upon this, related to two different virtues; it is either right to euthanize a suffering animal because it is *honorable* to free the animal from its suffering, or it is *respectful* to protect the animal's life if we assume the animal has an own interest in living and is therefore prepared to go through a lot of suffering to continue living. How a virtue ethicist would argue would depend entirely on how he or she would interpret the virtues at hand and how the ethicist views the interests and life of the animal.

According to care ethics, because of *our position of power as humans over the animal*, we have a responsibility to protect the interests and feelings of the animal. Therefore, a care ethicist must consider what those interests and feelings *are*. A care ethicist must at all times consider what the animal probably wants and what makes the animal feel good, and act accordingly in every single case. According to care ethics the animal must neither be subjected to suffering but respected in its vulnerability, nor euthanized even if that would be easier or otherwise preferable to the pet owner or the veterinarian.

Suffering can be defined as physical and mental discomfort, either combined or independently, where suffering varies from mild to severe. This is also the definition used for the discussion part of this thesis. However, most interviewed state that suffering is not just physical and mental pain, but results from the animal no longer having a reasonable level of quality of life.

A good quality of life can be defined as: a subjective mental experience based on good physical and mental health which combined with overall positive experiences create feelings of well-being

and a satisfying life. Many of those interviewed, veterinarians as well as pet owners, stated that a good quality of life comes from the animal being free from pain and having its basic needs met and that a *lack of suffering* equals a good quality of life. However, most of the veterinarians interviewed stated that beyond basic needs, positive experiences are also required for an animal to have a good quality of life.

Studies show that the amount of suffering and poor quality of life are the factors which most heavily weigh in on a pet owner's decision to euthanize, something also seen in the interviews. At the same time other studies suggest that what really decides the quality of life of an animal's is the *positive* experiences in its life rather than the negative. Thus, life can be worth living despite some suffering or a period of poor quality of life, if life is otherwise filled with positive experiences. Unless we become aware that we need to look at the *positive* aspects of the life of an animal to evaluate its quality of life and animal welfare, we will be content with less than the animal having a satisfying life from the perspective of the animal. If we evaluate the quality of life incorrectly, we will also believe the animals to have a more satisfying life than they actually do, which can only lead to pointless suffering of domestic animals, both pets and production animals.

It seems that veterinarians and pet owners in this study confuse the terms suffering and quality of life. They create a long continuum from no suffering and good quality of life to severe suffering and bad quality of life, which they then use to evaluate whether to euthanize the animal. It seems they do not consider a joyful life beyond basic needs as a requirement for a good quality of life. A joyful life beyond basic needs is important to make life worth living for the animal. A better way would be to judge quality of life and suffering separately and then evaluate that against different ethical values to reach an informed decision about euthanasia.

When it comes to the view on different companion animals, the consensus by those interviewed appears to be that smaller animals such as guinea pigs and hamsters are not able to feel as many emotions as bigger animals like dogs and cats. Therefore, they believe that the living environment of the smaller animals does not need to be as stimulating as that of the bigger animals in order to achieve a good quality of life. When it comes to euthanasia of smaller animals it seems that the decision is easier made than for the bigger animals.

The last section is about communication between veterinarians and pet owners. According to the interviews most (three out of five) pet owners wanted to interact with a straight-forward and honest veterinarian who does not sugar coat their advice and opinion. Most veterinarians felt they had to consider the personality of the pet owners and tread carefully not to step on the pet owner's toes. When it comes to the decision to euthanize most veterinarians agreed that the feelings of the pet owners are important and that the communication should be modified accordingly and that they themselves, besides being empathetic and supportive, should be there to provide knowledge.

The results from this study leads to the suggestion that communication between veterinarians and pet owners could improve, primarily by veterinarians focus on helping the pet owners understand the concepts of suffering and quality of life.

Following different ethical theories leads to different conclusions. At the end, every pet owner and veterinarian, no matter what ethical model is applied, have to make an honest attempt to understand the animal's situation and experience of quality of life, suffering and interests, to be included in an ethical informed decision.

The interviews also highlight how important it is that we humans, pet owners and veterinarians alike, humbly support each other well knowing that there are no moral absolutes when it comes to euthanasia and that this is an emotional situation for all involved.

Keywords: suffering, quality of life, euthanize, ethics, veterinarian, pet owner

Innehållsförteckning

1. Inledning	11
1.1. Syfte och frågeställning	11
2. Litteraturoversikt	13
2.1. Lidande	13
2.1.1. Lidande hos djur	13
2.1.2. Definition av lidande	14
2.2. Livskvalité	14
2.2.1. Djurs livskvalité	14
2.2.2. Djurvälstånd	16
2.2.3. Definition av livskvalité	17
2.3. Lidande & livskvalité i relation till djurets liv.....	18
2.3.1. Ett liv värt att leva.....	18
2.3.2. Djurs egna intressen av liv och död.....	19
2.4. Beslut om avlivning.....	20
2.4.1. Olika motiv för att avliva ett djur.....	20
2.4.2. Ligger döden i djurets intresse?.....	21
2.4.3. Veterinären och djurägaren	23
2.5. Beslut om avlivning utifrån etiska teorier	24
2.5.1. Deontologi (Pliktetik)	24
2.5.2. Konsekvensetik & Utilitarism (Nyttoetik)	25
2.5.3. Dygdetik	26
2.5.4. Omsorgsetik.....	27
3. Metod och material	29
3.1. Urval av djurägare	30
3.2. Urval av veterinärer	30
4. Intervjuresultat	31
4.1. Lidande	31
4.1.1. Definition	31
4.1.2. Ett djurs lidande	32
4.2. Livskvalité	33
4.2.1. Definition	33
4.2.2. God livskvalité för sällskapsdjur.....	34
4.2.3. Meningen med livet för olika sällskapsdjur	35

4.3.	Avlivning	37
4.3.1.	Tankar kring ordet "avlivning"	37
4.3.2.	Att väga lidande mot livskvalité.....	38
4.4.	Kommunikation.....	41
5.	Diskussion.....	43
5.1.	Lidande & livskvalité	43
5.1.1.	Definitionen av djurs lidande.....	43
5.1.2.	Definitionen av djurs livskvalité	44
5.1.3.	Lidande vs dålig livskvalité	44
5.2.	Liv & död.....	46
5.2.1.	Djurs känslor och intressen i livet	46
5.2.2.	Djurs intressen av att leva eller dö.....	47
5.2.3.	Ett liv värt att leva.....	48
5.2.4.	Människors respektive djurs juridiska rättigheter.....	50
5.3.	Intervjuresultat i relation till de etiska teorierna	50
5.3.1.	Djurrättighetsetik	50
5.3.2.	Nyttoetik	51
5.3.3.	Dygdetik	51
5.3.4.	Omsorgsetik.....	52
5.4.	Kommunikation mellan djurägaren & veterinären	52
5.4.1.	Lidande & livskvalité	52
5.4.2.	Beslut om avlivning.....	52
5.5.	Lärdomar och svårigheter.....	53
5.5.1.	Urval inför intervjuer.....	53
5.5.2.	Antalet intervjuade	53
5.5.3.	Intervjufrågor.....	54
6.	Slutsatser	55
6.1.	Hur ser djurägare och veterinärer på lidande, livskvalité och avlivning?	55
6.1.1.	Skiljer sig synen på lidande, livskvalité och avlivning när det gäller olika sällskapsdjur?	55
6.2.	När är det dags att avliva?.....	55
6.3.	Kan kommunikationen underlättas?	56
	Referenser.....	57
	Tack	61
	Populärvetenskaplig sammanfattning	62
	Bilaga 1 - Samtyckesblankett.....	65
	Bilaga 2 - Intervjufrågor djurägare	66
	Bilaga 3 - Intervjufrågor veterinärer	68

1. Inledning

Det sägs att hunden sedan urminnes tider varit människans bästa vän. Många av oss har lärt känna hunden, lärt oss att knyta an till den och numera älskar vi den som en familjemedlem. Katten har inte varit domesticerad lika länge men är nu också ett mycket älskat sällskapsdjur. Även andra arter blir mer och mer vanliga som husdjur, bland annat kanin, hamster, marsvin och råtta. I takt med att människan domesticerat djuren kommer också ett ansvar att se till att djuren som hålls har det bra.

Djurvälfärdsforskningen har tagit fram mängder med förslag på hur vi kan mäta hur våra husdjur mår. Den föreslår också hur man kan mäta olika typer av lidande hos djur. Forskningen diskuterar kring livskvalité och hur vi kan få en uppfattning om hur våra djur trivs med sina liv. Det finns även modeller för att kunna väga lidande och livskvalité mot varandra, för att kunna avgöra när det är dags att avsluta djurets liv. Det finns redan en del forskning kring de etiska aspekterna runt avlivning men inte så mycket om vad vi vet om djurens egna intressen kring liv och död och hur det påverkar det etiska beslutet. Denna studie tar upp den etiska diskussionen och undersöker hur den kan hjälpa oss att avgöra när det är dags att avliva ett sällskapsdjur.

Med begreppen ”djur”, sällskapsdjur” och ”husdjur” i denna studie menas små sällskapsdjur som hund, katt, kanin, marsvin, hamster och råtta. Ibland nämns även andra djur men då framgår i varje specifikt fall vilket djurslag som menas.

1.1. Syfte och frågeställning

Denna studie har tre syften. Det första är att undersöka hur djurägare och veterinärer ser på lidande, livskvalité och beslut om avlivning av sällskapsdjur. Med hjälp av dessa resultat samt med stöd av olika normativa etiska teorier är målet att sedan diskutera olika svar det finns på frågan ”när är det dags att avliva?” i situationer då ett djurs lidande och livskvalité vägs mot intressen av att låta djuret leva eller dö. Det andra syftet är att undersöka om synen på lidande, livskvalité och avlivning skiljer sig bland veterinärer och djurägare när det gäller olika sällskapsdjur (hund och katt samt mindre sällskapsdjur som marsvin och hamster).

Det tredje syftet är slutligen att undersöka om kommunikationen mellan veterinärer och djurägare kan underlättas för att veterinären ska kunna hjälpa djurägaren att fatta ett beslut om att behålla eller avliva djuret.

2. Litteraturöversikt

2.1. Lidande

Läkaren Eric Cassell lyfte diskussionen kring lidandedefinitionen 1982 och menade att lidande är en subjektiv upplevelse som uppstår då en persons fysiska integritet hotas (Cassell 1982, 2004). Cassell menade vidare att smärta kan upplevas utan att det blir ett lidande och att barn och dementa eller hjärnskadade personer inte kan uppleva lidande då de enligt Cassell inte har en känsla för framtiden och därmed inte kan uppleva en mening med tillvaro. Cassells definition av lidande har ifrågasatts av många andra filosofer genom tiderna och är nu allmänt betraktad som förlegad. Medicinprofessorerna Tate & Pearlman (2019) föreslår att lidande ska ses som ett brett begrepp och beskriver det som ”en förlorad självkänsla associerat med en negativ känsla”.

Etologen Marian Stamp Dawkins definierar lidande som ett tillstånd tillräckligt obehagligt för att individen ska vilja undslippa det (Dawkins 1990, 2008). Fysisk smärta är en typ av lidande, men ett lidande innebär inte per se att djuret känner smärta. Ett lidande kan komma från exempelvis törst, hunger, rädsla, utmattnings, tristess, sorg eller smärta. Alla dessa tillstånd skapar olika känslor av lidande, med den gemensamma faktorn att de upplevs tillräckligt obehagliga för att individen ska vilja undslippa dem. Även filosofen Viktor E. Frankl, som också var professor i psykiatri och neurologi, menar att lidande är ett tillstånd som en individ gärna vill undslippa (Frankl 2000). Frankl menar vidare att ett lidande som är oundvikligt endast kan upphöra att vara ett lidande genom att individen själv kan se en mening med lidandet.

Svenska Akademiens Ordbok definierar lidande som ”att befinna sig i ett tillstånd som är kännetecknat av kroppslig eller själslig smärta” (SAOB 1940).

2.1.1. Lidande hos djur

Daniel Weary, professor i djurvälstånd, menar att ett djur lider då det upplever en negativ känsla, exempelvis smärta, rädsla eller hopplöshet, som är tillräckligt långvarig eller stark för att djurets humör ska påverkas negativt av det (Weary 2014).

Lidande hos olika sällskapsdjur

Dawkins menar att eftersom förmågan att lida utvecklats evolutionärt för att djuret ska undvika potentiella faror och hot mot djurets hälsa, så måste alla kännande varelser besitta förmågan att lida (Dawkins 1990). Hon menar vidare att djur i

fångenskap ofta lider i situationer då de förhindras att göra något de är starkt motiverade att göra instinktivt.

2.1.2. Definition av lidande

Sammantaget kan lidande definieras som *ett fysiskt och/eller psykiskt obehag tillräckligt stort för att individen ska vilja undslippa det*. Lidandet kan graderas från lindrigt till svårt lidande utifrån den utsattas subjektiva upplevelse.

2.2. Livskvalité

Livskvalité är enligt veterinären och forskaren Susan McMillan nära släkt med, och ibland synonymt med, ett antal andra koncept såsom välmående, välfärd, lycka, tillfredställelse och belåtenhet (McMillan 2000). Hon menar vidare att ordet livskvalité refererar till en viss sinnesstämning och innebär en medveten, subjektiv, mental upplevelse.

2.2.1. Djurs livskvalité

Många studier beskriver hur man kan mäta djurs välfärd och livskvalité på olika sätt. Belshaw (2018) menar att konceptet livskvalité kan vara svårt att översätta till djurens värld och att begrepp som ”lycka” kan passa bättre. En studie om livskvalité hos hund är baserad på observationer av bland annat hur hunden beter sig i olika situationer (Morton 2007). Resultaten noteras i ett antal tabeller med skalor för faktorer som poängsätts och summeras till en siffra på den slutliga livskvalitén. Modellen är tänkt som ett verktyg för att enkelt och objektivt kunna bedöma hundars livskvalité.

Varje individ, människa eller djur, har enligt McMillan (2000) en egen definition av god livskvalité, som präglas av individens egna erfarenheter och egna intressen i livet. De olika faktorerna som bygger upp livskvalitén har därför olika värde för varje djur eller människa. Eftersom livskvalitén är något som influeras av en känsla, kan en faktor som inte påverkar våra känslor heller inte vara relevant för vår livskvalité. Forskning har gett oss en inblick i djurs personliga preferenser och värderingar, vilket har gett oss ledtrådar till vilka faktorer som utgör grunden till god livskvalité för djur. Enligt McMillan är dessa faktorer: fysisk hälsa, komfort och obehag, behov, kontroll, sociala relationer och stress, vilka presenteras nedan.

Fysisk hälsa

Fysiskt välmående är förmodligen den mest utforskade och accepterade komponenten av livskvalité enligt McMillan (2000). Det är till och med så att livskvalité

ibland felaktigt likställs med fysisk hälsa. Morton anger fysisk hälsa tillsammans med uppfyllda basalbehov som den mest grundläggande faktorn för god livskvalité.

Komfort och obehag

Generellt menar McMillan att ju fler upplevelser av komfort och ju färre upplevelser av obehag livet totalt sett innehåller, desto bättre är livskvalitén (McMillan 2000). Veterinären och forskaren Siobhan Mullan, specialiserad inom etik, djurvälstånd och lagstiftning (AWSEL, EBVS), beskriver att vissa faktorer kan övertrumfa andra, exempelvis en smärta som är så stark att djuret på grund av den inte kan njuta av komforten i tillvaron (Mullan 2015). Även veterinären David Morton skriver att det är viktigt att titta på *hela* djurets liv, inklusive all samlad komfort och obehag, när man ska bedöma djurets livskvalité inför ett beslut om avlivning (Morton 2007). Veterinären James Yeates (2009) beskriver hur komfort och positiva känslor gör djurets liv bättre och hur obehag och negativa känslor sänker djurets livskvalité.

Behov

I en del studier föreslås att tillfredsställda behov utgör hela grunden för god livskvalité (Hunt 1997, Dresser 1988). Även McMillan menar att behoven spelar en stor roll för djurets livskvalité, eftersom det skulle innebära ett obehag för djuret om behoven inte uppfylls. Tillfredsställda behov minskar alltså mängden obehag och därmed minskar hotet mot välmående, vilket i sin tur ökar djurets livskvalité (McMillan 2000). Morton är inne på samma linje och beskriver djurets basala behov som den mest grundläggande förutsättningen för god välfärd och livskvalité (Morton 2007).

Kontroll

Känslan av att ha kontroll över sin tillvaro har visat sig ha en betydande roll för mental hälsa och välmående hos djur (McMillan 2000). Även Morton anger kontroll som en av de viktigaste parametrarna för god livskvalité hos djur (Morton 2007).

Sociala relationer

Sociala band tycks vara associerade med välmående enligt flera studier, medan separation och isolering verkar höra ihop med obehag (McMillan 2000). I en annan studie där man undersökte sambandet mellan hundars livskvalité och hemmiljö fann man att en god relation till djurägaren ökade hundens livskvalité (Marinelli *et al.* 2007). Morton uppger också möjligheten att utforma relationer samt att känna tillhörighet med andra som en viktig faktor i ett djurs goda livskvalité (Morton 2007).

Stress

Enligt McMillan (2000) har stress betydelse för livskvalitén genom dess koppling till negativa upplevelser såsom rädsla, ångest, smärta, ensamhet och tristess. Stressreaktioner som verkar på ett undermedvetet plan och inte påverkar djurets känsla är enligt McMillan inte relevanta. Å andra sidan menar han att stress kan ha en indirekt effekt på djurets livskvalité genom påverkan på den fysiska hälsan. Slutligen menar McMillan att det som är avgörande för djurets livskvalité när det gäller stress inte är hur mycket stress djuret upplever, utan snarare hur väl djuret kan hantera stressen.

Andra sätt att mäta livskvalité

Belshaw (2018) menar att livskvalité hos djur bör vara något som mäts frekvent under djurets liv, inte endast i en situation då ett beslut om avlivning diskuteras. Etologen Mike Mendl anser att ett sätt att mäta livskvalité hos djur helt enkelt är att titta på hur djuret beter sig (Mendl *et al.* 2010). Ett djur som mår bra och har god livskvalité verkar enligt honom gladare och piggare och uppträder på ett mer optimistiskt sätt, medan ett djur som inte upplever sin livskvalité som god ofta verkar nedstämt och därmed uppträder på ett mer pessimistiskt sätt.

En metod för bedömning av djurets livskvalité med målet att kunna bedöma om det är dags att avliva djuret eller inte presenteras av Rollin (2006), där djurägaren uppmanas skapa en lista över aktiviteter som djuret verkar tycka om. Dessa skapas med fördel medan djuret är friskt och mår bra, för att man sedan ska kunna föra noteringar över hur djurets förmåga att utföra dessa aktiviteter förändras. Givetvis får man ta i beaktan att äldre djur kan ha nya aktiviteter som kompenserar för de djuret är för gammalt för att utföra tillfredställande. Rollin poängterar vidare att det är viktigt att man i bedömningen utgår ifrån djurets "förväntade" livskvalité fram till tiden för nästa bedömning, och inte ifrån livskvalitén i den akuta situationen just nu.

2.2.2. Djurvälstånd

Välstånd är ett begrepp som olika forskare resonerar olika kring. Enligt biologen och djurskyddsprofessorn Donald Broom (2008) är välstånd en term som används för alla djur, inklusive människan, men inte för växter eller icke-levande objekt då dessa inte kan uppleva känslor. Han menar att god välstånd ofta involverar positiva känslor medan dålig välstånd involverar negativa känslor. Broom skriver även om hur väl en individ hanterar omvärldens påverkan inom sig, så kallad *coping*, och om hur detta påverkar upplevelsen av välstånd. Att leva i harmoni med omvärlden har enligt honom en koppling till definitionen av välstånd eftersom *att hantera omvärlden* kan vara detsamma som att leva i harmoni med den vilket ger positiva

känslor och god välfärd. Omvänt leder ett misslyckat försök att hantera omvärlden ofta till negativa känslor och därmed dålig välfärd.

Även etologiprofessorn Ian Duncan (1996) skriver om välfärd i termer av känslor och menar liksom Broom att endast kännande varelser kan uppleva välfärd. Han menar dock till skillnad från Broom att djurvälfärd endast kan mätas korrekt om man först utgår ifrån vilka känslor djuret upplever, eftersom det är känslorna som utgör grunden till välmående och därmed djurvälferden.

I en av Dawkins (2006) artiklar om djurvälfärd definierar hon begreppet som en blandning av fysisk och psykisk hälsa. Hon menar att god djurvälfärd är när ett djur är friskt och mår fysiskt bra och samtidigt upplever positiva känslor som glädje och njutning, snarare än negativa känslor som stress, frustration eller rädsla. För att förbättra djurvälferden hos djur föreslår hon att man ska främja djurens fysiska hälsa men även se till att djuren får sina intressen och önskninrar uppfyllda.

En pusselbit i definitionen av djurvälfärd formuleras av läkaren och zoologi-professorn Rogers Brambell (1965) som de fem friheterna:

1. Frihet från hunger och törst
2. Frihet från en oskyddad och ej komfortabel miljö
3. Frihet från smärta, skada eller sjukdom
4. Frihet att uttrycka normalt beteende
5. Frihet från rädsla och stress

Forskningen har dock som vi såg ovan kommit längre sedan de fem friheterna formulerades, där positiva upplevelser krävs utöver avsaknaden av lidande för att djur ska anses ha god djurvälfärd. Jordbruksverket sammanfattar detta och skriver att med *god djurvälfärd* menar man att djur ska må fysiskt och psykiskt bra (Jordbruksverket 2021).

2.2.3. Definition av livskvalité

Sammantaget kan god livskvalité definieras som en subjektiv mental upplevelse där en god fysisk och psykisk hälsa utgör grunden och som tillsammans med överhängande positiva upplevelser som skapar känslor av välbehag ger ett liv som är tillfredsställande att leva.

2.3. Lidande & livskvalité i relation till djurets liv

2.3.1. Ett liv värt att leva

I en rapport från Farm Animal Welfare Council (FAWC 2009) anspelar man på den engelska filosofen Jeremy Benthams välkända citat "*Frågan är inte: kan de resonera? Inte heller: kan de tala? Utan snarare: kan de lida?*" (Bentham 1988) när man ställer den retoriska frågan:

"Frågan är inte bara "lider de?", inte heller "är deras behov uppfyllda?" utan snarare "har de ett liv värt att leva?"

Farm Animal Welfare Committee (FAWC) introducerar därmed begreppet "ett liv värt att leva" som innebär ett förslag på en ny standard för hur vi ser på djurens välfärd. Istället för att diskutera huruvida djurets behov är uppfyllda, om djuret är utsatt för stress eller annan form av onödigt lidande, så var tanken att man istället ska diskutera huruvida livet är värt att leva utifrån djurets perspektiv (Wathes 2010). Wathes menar dessutom att ett djur som inte har ett liv värt att leva, och som inte går att förändra så att ett sådant liv uppnås, lika gärna skulle kunna få dö.

Livet kan vara värt att ha eller värt att undvika beroende på djurets upplevelse av det, enligt Yeates (2011). Om livets positiva upplevelser överväger de negativa så betyder det att livet i stort varit mest positivt, vilket gör livet värt att leva. Tvärtom kan också livet vara värt att undvika om de negativa upplevelserna i livet överväger de positiva. Detta innebär också att livskvalitén för ett djur ska förstås som att den inkluderar hela djurets liv, det vill säga de samlade positiva och negativa upplevelserna från födelsen till döden. Likaså beskriver FAWC kriteriet för "ett liv värt att leva": att summan av djurets upplevelser genom hela livet måste vara positiva (FAWC 2009).

Frankl skriver att lidande är en stor del av livet men att det inte är lidandet i sig som avgör hur vi upplever livet. Istället är det enligt honom de positiva upplevelserna och *vår inställning* till de negativa upplevelserna som avgör om livet är värt att leva. Frankl menar att det är oväsentligt hur stort lidandet är, så länge vi känner en mening med tillvaron (Frankl 2000). Filosofen och författaren Friedrich Nietzsche (Nietzsche 1889) är inne på ett liknande spår med det berömda citatet:

"He who has a why to live can bear with almost any how."

Sandøe & Christiansen (2013) menar att om det viktigaste i livet vore att undvika lidande av olika slag skulle det största livsmålet vara att dö så snart som möjligt. Lidande verkar vara en oundviklig del av livet och döden skulle då teoretiskt sett

kunna vara det enda sättet att säkert undslippa det. Därför måste livet även innehålla positiva upplevelser som gör livet värt att leva.

När människor ska utvärdera sin livskvalité är det ofta just de positiva upplevelserna som sätter grunden för hur livskvalitén upplevs, snarare än mängden negativa upplevelser som försämrar den (McMillan 2000).

2.3.2. Djurs egna intressen av liv och död

Den välkända veterinäretikern och forskaren Bernard Rollin (2006) argumenterade för att djur har ett rikt mentalt liv samt till en viss nivå även ett konsekvenstänk och en uppfattning om framtiden. Ett av argumenten för att djur har en viss framtidsuppfattning är att de inte skulle kunna överleva om de inte förväntade sig att hitta mat på ett specifikt ställe inom en viss framtid, exempelvis en katt som väntar utanför en mushåla. Däremot vet vi inte hur långt in i framtiden djuren kan tänka eller hur långt de kan väga olika konsekvenser mot varandra för att fatta ett beslut om vad som ska göras. Rollin skriver att djur inte har någon förmåga att vara delaktiga i ett beslut om behandling eller avlivning, då de inte kan väga exempelvis lidandet som en cancerbehandling innebär mot det eventuella framtida livet med god livskvalité.

Rollin (2006) menar vidare att för att kunna behandla djur etiskt riktigt och med respekt, behöver vi ta hänsyn till deras begränsade mentala förmågor. Det är enligt honom högst osannolikt att djuren kan förstå koncepten liv och död, utan mer troligt att de endast kan förstå känslorna associerade med liv och död. Filosofen David DeGrazia (1996) är inne på liknande spår genom att förklara att döden skadar även den som inte förstår konceptet ”död”. Han menar vidare att det är svårt att veta vilka djur som har en förståelse för vad döden innebär och vilka som inte har det, men att de allra flesta djur ändå instinktivt vill undvika döden. Som exempel tar han upp att även de lågt stående ryggradsdjuren enligt forskning kan uppleva rädsla, vilket innebär att de kan uppfatta något som hotfullt, vilket i sin tur innebär att de har en känsla om sig själva som från omvärlden fristående subjekt som kan bli utsatta för en framtida skada. Därmed, menar DeGrazia, har i princip alla djur ett intresse av att undvika lidande och död.

Olika sällskapsdjur

Den amerikanska filosofen James Rachels argumenterade 1976 för att djurs intressen i livet skiljer sig mellan olika djurarter (Rachels 1976). Som exempel tog han upp behovet av frihet och menar att ett lejon har ett större behov av frihet än exempelvis en värphöna, då ett lejon är skapt för att kunna röra sig fritt över stora ytor medan det för en värphöna räcker att ha tillgång till utevistelse för att få sitt frihetsbehov uppfyllt.

Filosofen Valéry Giroux anser att alla kännande varelser har ett intresse av att undvika lidande och död samt ett intresse av frihet (Giroux 2016). Hon föreslår också att om vi människor ska tillgodose dessa intressen fullt ut behöver vi upphöra med all hållning och användning av djur vilket skulle betyda att hela samhället måste bli veganskt.

2.4. Beslut om avlivning

Ordet avlivning är synonymt med ordet eutanasi och kommer från grekiskan där *eu* betyder ”bra” och *thanatos* betyder ”död”. Ur ett veterinärmedicinskt perspektiv anses avlivning vara en etisk handling att ta till då veterinären bedömer att ett djurs fortsatta liv skulle innebära ett för stort lidande eller en för dålig livskvalité för djuret oavsett potentiella åtgärder (Rebuelto 2008).

Rebuelto (2008) anser att beslut om avlivning måste ske utifrån etiskt relevanta aspekter; såsom ålder på djuret, grad av sjukdom eller skada, möjliga behandlingar, prognos, relationen mellan djur och djurägare och eventuella övriga familjemedlemmar, djurets välfärd i nuläget och djurets förväntade livskvalité samt i vissa fall även djurägarens ekonomi. Varje fall är unikt och i varje enskilt fall behöver därför alla möjliga omständigheter och konsekvenser övervägas, för att nå fram till ett beslut som blir bäst *både* för djuret och för djurägaren.

I en artikel från 2007 understryker Morgan & McDonald vikten av att ett beslut om avlivning behöver få ta sin tid, då hastiga beslut i en moraliskt laddad situation inte är bra för någon. I längden kan det få konsekvenser både för djur, djurägare, veterinärer och för veterinäryrket.

2.4.1. Olika motiv för att avliva ett djur

Yeates (2011) sätter istället upp två baskriterier för vad han kallar ”sann avlivning”, där det första kriteriet är att döden ska ligga i djurets intresse relaterat till andra möjliga alternativ. Aspekter att ta hänsyn till för detta kriterium är enligt Yeates mängden positiva och negativa upplevelser i djurets liv, mängden lidande som djurets utsätts för innan och under själva avlivningsprocessen, mängden negativa upplevelser som undviks genom att dö samt mängden positiva upplevelser som djuret går miste om genom att dö.

Det andra kriteriet för ”sann avlivning” är att den som avlivar djuret gör det i tron att döden ligger i djurets intresse (Yeates 2011). Aspekter att ta hänsyn till för detta kriterium är att den som avlivar tror att kriterium nummer ett är uppfyllt samt att den som avlivar djuret motiveras av denna tro. Kontentan är att om djurets liv skulle ha inneburit mestadels negativa upplevelser, så skulle döden vara något bra för

djuret och därmed kan dödandet klassas som avlivning. Om djurets liv tvärtom skulle ha präglats av mestadels positiva upplevelser, skulle döden vara något dåligt för djuret och dödandet kan därmed inte klassas som avlivning.

Rollin (2006) menar att det finns tre bedömningar av ”dödande”:

1. Absolut rättfärdigad avlivning, där djuret inte har någon möjlighet att undvika övervägande negativa upplevelser förutom genom att dö.
2. ”Kontext-rättfärdigad” avlivning, där djuret i en perfekt värld skulle kunna ha ett liv värt att leva men då omständigheterna gör att det inte är ett möjligt alternativ. Rollin menar att det exempelvis kan bero på en djurägare som inte förstår sig på djuret eller på samhällets normer, och att en veterinär i den situationen inte ska ha dåligt samvete över att göra det bästa utifrån de förutsättningar som finns.
3. Dödande som inte ligger i djurets intresse. Det kan fortfarande vara moraliskt rättfärdigat, exempelvis om det ger en stor fördel för forskning eller för andra djur, men det kan aldrig klassas som sann avlivning.

2.4.2. Ligger döden i djurets intresse?

Ett liv värt ”ingenting”

Döden är enligt Yeates (2011) ett neutralt tillstånd utan upplevelser, vilket därför varken kan vara värt att uppnå eller värt att undvika. Döden kan därmed vara att föredra framför ett liv med övervägande negativa upplevelser. Döden kan också vara likvärdig med ett liv som för djuret varken är värt att leva eller värt att undvika, det vill säga ett liv värt ”ingenting”.

På liknande tema menar Yeates (2010) att veterinärer borde fundera över huruvida ”att dö” ligger i ett djurs intresse eller inte. Han skriver också att man inte kan säga att en viss behandling ligger i ett djurs intresse utan att relatera det till ett annat alternativ. I artikeln tar han exempelvis upp behandling, palliativ vård och omplacering som alternativ till avlivning. Innan ett beslut om avlivning fattas måste djurets livskvalité och lidande utvärderas.

Något som Yeates inte nämner i sina artiklar däremot är etiken kring beslut om avlivning. Vad som är ett etiskt riktigt beslut är nödvändigtvis inte detsamma som att minska lidandet för djuret.

Att väga förväntad livskvalité mot lidande

Studier visar att dålig livskvalité är en av de faktorer som väger tyngst när djurägare fattar beslut om avlivning (McMillan 2000). Samtidigt menar Rollin att här finns

en stor skillnad mellan djur och människor, då vi människor kan tolerera en tillfälligt dålig livskvalité eller ett tillfälligt lidande som exempelvis en behandling medför för att få en chans att kunna må bättre i framtiden (Rollin 2006). Det anses alltså etiskt relevant enligt Rollin att vi kan se ett syfte med lidandet. Vi vet ingenting om hur djur ser på livet och döden, om de exempelvis kan ha livsmål på längre sikt och om de kan förstå att det tillfälliga lidande de utstår just nu inte är beständigt.

Det finns de som tagit fram mer formella verktyg för att avgöra om avlivning ligger i djurets intresse eller inte, exempelvis genom checklistor eller formulär (Edney 1989, Yeates & Main 2009).

Edney (1989) presenterar sju punkter att fundera över, där det räcker med att en punkt inte är uppfylld för att avlivning ska anses ligga i djurets intresse:

1. Är djuret utsatt för smärta, stress eller annat obehag?
2. Kan djuret gå och koordinera sina rörelser?
3. Kan djuret äta och dricka?
4. Har djuret tumörer som inte går att åtgärda och som kan orsaka smärta, stress eller annat obehag?
5. Kan djuret andas obehindrat?
6. Kan djuret urinera och defekera normalt?
7. Kan ägaren klara av, rent fysiskt och psykiskt, att ge djuret den omsorg det behöver?

Edney (1989) väger däremot inte in tidsaspekter i beslutet om avlivning, såsom sannolikheten för att djuret ska ha en god livskvalité efter tillfrisknandet eller hur djuret kommer att må under tiden för tillfrisknandet.

Till skillnad från Edney (1989) anser Wathes (2010) tillsammans med många andra forskare att ett visst lidande kan accepteras så länge positiva upplevelser väger tyngre än lidandet. Han menar att det därför inte går att avgöra om döden ligger i djurets intresse eller ej endast genom att undersöka uppfyllda basalbehov eller de *negativa* upplevelser som djuret har eller inte har i sitt liv då dessa inte säger någonting alls om djurets egentliga livskvalité. Wathes talar om tre olika nivåer av livskvalité i ett djurs liv: ”ett liv ej värt att leva”, ”ett liv värt att leva” och ”ett bra liv” där ett bra liv är den högsta nivån av god livskvalité för djuret som då har ett bättre liv än ett som endast är värt att leva.

2.4.3. Veterinären och djurägaren

Djurägarens roll

En studie nämner det känslomässiga dilemman för djurägare då de behöver välja mellan att utsätta djuret för ytterligare lidande med hopp om att djuret kan botas och mellan att avliva djuret (Knesl *et al.* 2017). Man beskriver att dagens framsteg inom veterinärmedicinen skapar ett dilemma för djurägaren då det kan vara svårt att avstå en praktiskt möjlig åtgärd, trots att veterinären anser att åtgärden inte är etiskt för-svarbar på grund av djurets lidande. Författarna till studien menar också att djurägare som har en stark relation till djuret behöver mer vägledning av veterinären för att kunna fatta ett beslut om avlivning.

Veterinärens roll

Även om en veterinär främst ska se till djurets bästa, har veterinären även ett etiskt ansvar för djurägaren (Rollin 2006). Studier indikerar att många djurägare som behöver fatta beslut kring avlivning genomgår en sorgprocess av olika slag, vilket kan leda till psykisk ohälsa även på sikt. Även kostnader och upplevda krav på vård spelar roll för hur djurägaren mår.

Rebuelto (2008) menar att veterinärer även behöver ta hänsyn till djurägarens relation till djuret i ett avlivningsbeslut, då djuret oftast är en älskad familjemedlem och djurägaren därför kan känna ett stort ansvar för djuret och dess välmående. Detta medför vissa etiska dilemman för veterinären, exempelvis då denne behöver välja mellan att avliva ett djur som lider och djurägarens önskan att ha kvar djuret i livet.

Rebuelto (2008) föreslår generellt att veterinären i följande ordning ska identifiera och ta hänsyn till:

1. De etiskt relevanta aspekter som kan ha betydelse för djuret.
2. Sin egen känsla av vad som är rätt att göra.
3. Ägarens intressen och värderingar i situationen.

Rebuelto (2008) trycker även på att man som veterinär aldrig bör gå med på att avliva ett djur om man själv inte anser att avlivning är det rätta. Det kan leda till psykisk ohälsa hos veterinären, då avlivningssituationen redan är en stressande situation utan att veterinären dessutom ska behöva känna skuld eller ångest i processen.

Kommunikation mellan veterinär och djurägare

Enligt Rollin (2006) är det viktigt att veterinären är tydlig med sin åsikt och ståndpunkt i diskussionen om avlivning, även om den kan vara svår att hantera för djurägaren. Rollin skriver också att man kan tro att konflikten i ett beslut kring avlivning ligger i skilda åsikter mellan veterinären och djurägaren, medan den i själva verket oftast ligger i att djurägaren inom sig själv har motsägelsefulla tankar kring avlivning. Han menar att en djurägare kan:

1. Vara rädd för det slutgiltiga i beslutet, det vill säga att avlivningen inte går att göra ogjord
2. Tänka att det är grymt att avliva djuret
3. Ha svårt att förstå behandlingsalternativen och prognoserna alternativt känna sig skyldig att ge andra alternativ en chans innan avlivning
4. Sakna ekonomisk möjlighet för att behandla djuret
5. Bekymra sig för potentiella risker som de själva eller omgivningen kan utsättas för
6. Bekymra sig för vad veterinären anser om djurägaren
7. Fundera kring djurets rättigheter och om avlivning är värdigt eller inte
8. Oroa sig för att avliva djuret för tidigt

Med god kommunikation menar Rollin (2006) att veterinären kan hjälpa djurägaren att fatta ett bra beslut. Han menar att det är extra viktigt att veterinären försöker förstå djurägaren genom att undersöka de bakomliggande skäl till varför djurägaren vill eller inte vill avliva djuret.

2.5. Beslut om avlivning utifrån etiska teorier

Vad som är ett etiskt riktigt beslut är som tidigare nämnts nödvändigtvis inte detsamma som att enbart minska lidandet för djuret, utan det beror på vilken etisk teori som ligger till grund för beslutet om avlivning. Nedan presenteras några olika normativa etiska teorier och hur man med hjälp av dessa kan resonera kring och nå fram till ett beslut kring avlivning.

2.5.1. Deontologi (Pliktetik)

Pliktetiken, eller deontologisk etik, formulerades på 1700-talet av tyska filosofen Immanuel Kant och fokuserar på intentionen bakom en handling, som ska vara i enlighet med *den goda viljan* hos den som handlar (IEP 2016a, Torpman 2017).

Grundprincipen är att varje etiskt beslut bottnar i respekt för varje enskild människa som autonom varelse, och att fatta beslut i enlighet med de plikter man har att följa som moralisk agent. De mest grundläggande plikterna är att inte göra någon illa, inte ljuga eller stjäla samt att behandla andra som likar. Enligt pliktetiken ska man alltid behandla andra med värdighet och aldrig använda någon annan enbart som ett medel för att uppnå ett mål, även om målet i sig skulle vara hedervärt. Däremot kan det vara helt riktigt att använda någon som ett medel så länge man *också* behandlar denne som ett mål i sig, det vill säga så länge dessa handlingar inte motstrider varandra. Avslutningsvis är en handling som följer de etiska plikterna alltid rätt, oavsett vad konsekvensen av handlingen blir.

Djurrättighetsetik

En variant av pliktetik är *djurrättighetsetik* som förespråkades av bland andra filosofen Tom Regan (1938-2017) (Regan 1980, IEP 2016a). Likt Kant anser Regan att en handling är etiskt riktig om den följer goda avsikter, men inför skillnaden att även djur har moralisk status. Enligt Regan ska djur tillskrivas samma värde som människor, eftersom de har liknande väsentliga egenskaper som minne, intelligens och förmåga till önskningar och intressen. Regan menar att alla som har en subjektiv upplevelse av livet ska ha samma rättigheter oavsett art. Han förklarar vidare att det endast är genom att erkänna att en kännande individ har ett värde som individen kan ges moraliska rättigheter, varpå han ifrågasätter varför en individ som upplever subjektiva känslor inte skulle ha ett värde som ska tillskrivas moraliska rättigheter. Tom Regan argumenterar alltså för att djurs rättigheter ska vara lika stora som människors rättigheter och att det därmed är precis lika fel att döda ett kännande djur som att döda en människa.

2.5.2. Konsekvensetik & Utilitarism (Nyttoetik)

Konsekvensetik innebär att en handling är etiskt riktig om konsekvenserna av handlingen totalt sett skänker större lycka än lidande (IEP 2016a, Torpman 2017). Den rätta handlingen är alltså den som totalt sett är mer fördelaktig än ofördelaktig för *alla*, inklusive den som utför handlingen. Denna etiska teori förutsätter att man tar reda på vilka fördelar och nackdelar en viss handling ger för alla inblandade och summerar ihop dessa för att på så vis utreda om handlingen totalt sett är försvarbar eller inte, innan man agerar.

Utilitarism, eller nyttoetiken, är den vanligaste inriktningen inom konsekvensetiken och formulerades på 1700-talet av Jeremy Bentham och utvecklades ytterligare på 1800-talet av den brittiska filosofen John Stuart Mill (IEP 2016a, Torpman 2017). Det som utmärker utilitarism är att det handlar om att maximera nyttan, där Mill och Bentham menar att *lycka* är det som ger störst nytta. Bentham framförde idén

att *alla kännande varelsers lycka spelar roll*, och att de har moralisk status, varför konsekvenser som berör dessa varelser måste vägas in och värderas lika oavsett exempelvis vilken art det gäller.

En nutida känd nyttoetiker är filosofen och etikprofessorn Peter Singer (f. 1946), som menar att man inte ska tala om nytta i termer som lycka eller välmående, utan snarare som *intressen* (IEP 2016a, Torpman 2017). Han menar att det är intressen som ger den största nyttan och att intressen är något som alla kännande varelser har. Det innebär att en handling kan vara etiskt riktig om den främjar ett intresse för ett enskilt djur, trots att den samtidigt bidrar till ett lindrigt lidande för en människa eftersom både djur och människor anses ha samma moraliska status. Så länge tillfredsställelsen av intressen är större än lidandet totalt sett är handlingen alltså etiskt försvarbar, oavsett vilka kännande individer som påverkas av det ena eller andra.

En nyttoetiker behöver göra en hel del antaganden eftersom hen inte kan fråga djuret vad det skulle må bäst av. Om man antar att det ligger i ett djurs intresse att dö för att undslippa ett stort lidande skulle djuret må dåligt av att fortsätta leva. Däremot skulle troligen djurägaren må dåligt av att inte längre ha djuret hos sig. Beroende på hur många personer (och eventuellt djur) som ingår i familjen blir då de positiva konsekvenserna av att låta djuret leva lika många eller fler än de negativa. Å andra sidan kanske familjen mår dåligt av att se djuret lida, vilket sänker den totala lyckan. Även djurägare som lever i förnekelse av att djuret lider skulle rent teoretiskt kunna må dåligt av det på ett omedvetet plan. Frågan är då vad familjen skulle lida mest av; att se djuret lida eller att inte ha kvar djuret. Här är det upp till varje nyttoetiker att avgöra vilken konsekvens som i varje unikt fall bidrar till minst lidande.

2.5.3. Dygdetik

Den brittiska filosofen Elizabeth Anscombe introducerade 1958 i "Modern Moral Philosophy" det som senare skulle komma att kallas dygdetik (IEP 2016b, Torpman 2017). Med inspiration från den grekiska filosofen Aristoteles lyfte Anscombe vikten av att handla utifrån *den goda karaktären*, där grundtanken är att man inför varje etiskt beslut ska fundera över hur en god och ädel människa skulle agera i situationen. Det etiska beslutet blir därmed riktigt om personen som utför handlingen agerar utifrån "dygdiga" karaktärsdrag. Grundtanken är att om alla människor uppfostrades till att vara goda människor med dygdiga egenskaper, så skulle ingen utföra exempelvis själviska handlingar som skadar någon annan. Till skillnad från många andra etiska teorier utgår alltså dygdetiken från *egenskaperna* hos den som utför handlingen snarare än själva handlingen i sig eller vad konsekvensen av handlingen blir.

Dygdetikern och filosofen Martha Nussbaum menar att om vi lever och handlar mer som ansvarsfulla människor, så skulle det även innebära att vi lever i harmoni med djuren på jorden, det vill säga vi skulle värna om djuren och vår relation till dem (Nussbaum 2006). Även filosofen Rosalind Hursthouse anser att vi bör värna om djuren på vår jord just på grund av den dygdetiska grunden. Hon anser vidare att det för en dygdetiker är moraliskt fel att på något sätt utnyttja djur (Hursthouse 2000).

Inför ett beslut om avlivning kan en dygdetiker se situationen på bl.a. dessa två sätt, relaterat till vilken av två olika dygder som sätts i fokus; antingen är det rätt att avliva ett djur som inte mår bra för att det är barmhärtigt att hjälpa djuret att slippa lidandet, eller också är det respektfullt att värna om djurets liv, om man nu antar att djuret har ett eget intresse av att leva och därmed antas vara beredd att gå igenom mycket lidande för att få fortsätta att leva. Hur en dygdetiker i detta läge väljer att resonera beror på vilka dygder hen håller för relevanta. Beslutet kommer även att påverkas av hur personen själv ser på värdet av djurs liv och dess moraliska status, liksom på djurets egna intressen kring liv och död, vilket givetvis skiljer sig enormt då forskningen inte har ett entydigt svar i frågan.

2.5.4. Omsorgsetik

Omsorgsetiken formades i början av 1980-talet av etikerna Carol Gilligan och Nel Noddings, med grundtanken att den som står i en maktposition över någon annan därmed ansvarar för dennes välmående (IEP 2016c). Författarna och omsorgsetikerna Carol Adams och Josephine Donovan utvecklade omsorgsetiken till att även innefatta djur-människa-relationen. Donovan menar att människans intuitiva känsla för empati och omsorg bör ligga till grund för hur vi behandlar de djur vi håller (Donovan & Adams 2007). Den välkända politikern och andliga ledaren Mahatma Gandhi (Gandhi Information Center 2008) formulerade sig på detta sätt:

”I hold that, the more helpless a creature, the more entitled it is to protection by man from the cruelty of man”

Då djur i hög grad påverkas av människors handlingar samtidigt som de själva inte har en förmåga att framföra eller försvara sina intressen mot oss har vi ett etiskt ansvar gentemot djuren, vilket enligt omsorgsetiken innebär att vi har en skyldighet att värna om djurs känslor och egna intressen (Röcklinsberg *et al.* 2017). Därmed måste en omsorgsetiker givetvis fundera över vilka dessa intressen och känslor är. En omsorgsetiker behöver fundera över vad djuret troligtvis vill och mår bäst av och agera utifrån det i varje enskilt fall. Djuret ska enligt omsorgsetiken värnas i sin sårbarhet och inte utsättas för lidande, även om det skulle vara bekvämare för människan eller av andra skäl att föredra för djurägaren eller veterinären.

Även här skiljer sig beslut om avlivning beroende på hur omsorgsetikern ser på djurets liv, känslor och intressen. Har djuret en väldigt stark längtan efter att överleva så att själva livet i sig är mer värt för djuret än vad det är värt att undslippa ett lidande? Eller är lidandet så stort eller långdraget att djuret till varje pris vill undslippa det? Har djuret en livskvalité som inte förväntas bli bättre och som för djuret gör att livet inte är värt att leva? Eller krävs det ett extremt lidande för att det ska vara värt för djuret att dö? Ingen av dessa frågor har vi svar på eftersom vi inte kan fråga djuren vad de känner och tänker, så det är upp till varje omsorgsetiker att försöka sätta sig in i forskningen om hur vi kan tolka och förstå djurets situation och försöka bedöma vad som ligger i djurets högsta intresse.

3. Metod och material

En kvalitativ intervjustudie genomfördes där fem veterinärer och fem djurägare intervjuades om hur de ser på olika djurs välfärd och livskvalité samt hur de relaterat till detta väger djurets lidande för att fatta beslut om avlivning. Under intervjun togs även frågor om andra etiskt relevanta aspekter upp (såsom ekonomi och relation till djuret) och hur dessa spelar in för bedömning om avlivning. Alla svar som var relevanta för arbetets syfte och frågeställning redovisas i resultatdelen.

Alla intervjuer gjordes på distans med ljud och video alternativt endast ljud och har sparats via ljudfiler och anteckningar. I bilaga 1 finns intervjufrågorna som ställts, där frågorna i normal text ställdes till alla intervjuade och frågorna i kursiv text är tilläggsfrågor som ställdes ibland när det fanns utrymme. Intervjuerna kan därmed beskrivas som semistrukturerad, med målet att få fram informanternas tankar kring valda teman. Frågorna ställdes även till två utomstående personer som en pilotstudie och dessa svar inkluderades inte i det slutliga resultatet. I bilaga 2 finns samtyckesblanketten som alla intervjuade har fyllt i.

För att få en så stor geografisk spridning på de intervjuade som möjligt lades en intresseanmälan upp för djurägare i facebook-gruppen "Vetbase" med 23 257 medlemmar samt för veterinärer i facebook-gruppen "Veterinärmedicin smådjur" med 2 527 medlemmar. I båda grupperna kom de första intresseanmälningarna samma dag och de sista en dryg vecka senare. Några dagar efter att kommentarerna avstannat och totalt två veckor efter att inlägget lades ut, avslutades insamlingen av intervjuobjekt.

Kraven för att delta i intervjun var för djurägare:

1. Personen ska inte jobba inom djursjukvården
2. Personen har någon gång låtit avliva ett eget sällskapsdjur (hund, katt eller ett annat smådjur)

Kraven för att delta i intervjun var för veterinärer:

1. Personen ska jobba kliniskt som veterinär
2. Personen får ibland hantera fall där hen får vägleda djurägaren i beslut om avlivning av ett sällskapsdjur (hund, katt eller andra smådjur)

3.1. Urval av djurägare

101 djurägare anmälde intresse för att bli intervjuade, av dessa var det 100 kvinnor och 1 man. Mannen valdes ut automatiskt för att ha båda könen representerade. Av kvinnorna valdes 20 % ut i ett första urval genom att var femte person i kommentarslistan som uppfyllde kraven för att delta valdes ut. I en del fall framgick det av personens facebook-profil att hen var uppfödare. För att få många olika typer av erfarenhet representerade valdes alla utom en uppfödare bort och i de fallen valdes istället var sjätte person i kommentarslistan ut. De utvalda delades sedan in i fem grupper utifrån ålderskategori: 20-30 år, 30-40 år, 40-50 år, 50-60 år respektive 60-70 år. Två personer slumpades ut från varje grupp med hjälp av tärningskast. Dessa 10 personer delades sedan upp i fyra grupper utifrån geografisk plats i landet: mellersta/östra Sverige, västra Sverige, södra Sverige respektive norra Sverige. En person slumpades sedan med hjälp av tärningskast ut från varje grupp, eller valdes ut i de fall gruppen bara innehöll en person. Utifrån denna urvalsmetod intervjuades sedan fyra kvinnor och en man.

3.2. Urval av veterinärer

45 veterinärer anmälde intresse för att bli intervjuade, av dessa var 40 kvinnor och 5 män. Av männen slumpades 1 man ut för intervju med hjälp av tärningskast. Av kvinnorna valdes ca 25 % ut i ett första urval genom att var fjärde person i kommentarslistan som uppfyllde kraven för att delta valdes ut. Ingen i första urvalet var över 60 år eller bodde i norra Sverige, men utöver det blev fördelningen jämn. Då geografisk plats redan var väldigt jämnt spritt mellan olika åldrar delades kvinnorna endast upp i fyra grupper utifrån ålderskategori: 20-30 år, 30-40 år, 40-50 år, respektive 50-60 år. En person slumpades sedan ut från varje grupp. Utifrån denna urvalsmetod intervjuades sedan fyra kvinnor och en man.

4. Intervjuresultat

De intervjuade djurägarna är numrerade från 1 till 5 där varje siffra står för en och samma individ genom hela resultatdelen. På samma sätt är veterinärerna uppdelade i bokstäverna A till E. Djurägare 1 har haft katt, hund och marsvin som sällskapsdjur. Djurägare 2 har haft katt, hund, undulat och häst. Djurägare 3 har haft hund, fågel och fisk. Djurägare 4 har haft hund, katt och hamster och djurägare 5 har haft hund, katt, hamster och marsvin.

4.1. Lidande

4.1.1. Definition

De intervjuade djurägarna och veterinärerna var relativt överens om att ordet lidande har en stark betydelse. Veterinär A beskrev definitionen av lidande som ”fysisk smärta” och att ett djur kan lida antingen på grund av smärtan i sig eller av oförmågan att kunna göra något till följd av smärtan, exempelvis att kunna äta. Övriga nio av tio intervjuade menade att lidande innebär något mer än en lättare fysisk smärta och att lidande uppstår först i ett senare skede. Figur 1 och 2 visar ord som användes för att definiera lidande.

Figur 1. Djurägarnas definition av lidande.
Figuren är gjord i WordArt.com
(<https://wordart.com/terms/free-license>)

Figur 2. Veterinärernas definition av lidande.
Figuren är gjord i WordArt.com
(<https://wordart.com/terms/free-license>)

Djurägare 2 beskrev lidande som något mer beständigt, något som ”är hela tiden” och att ett tillfälligt obehag, exempelvis en öroninflammation, inte klassas som ett lidande. Djurägare 3 menade att lidande uppstår då man ”inte har en värdig tillvaro längre” och då god livskvalité av någon anledning inte längre finns. Samma djurägare pratade även om att lidande uppstår då ens basala behov inte längre uppfylls. Djurägare 5 beskrev lidande som något som leder till att det ”slocknar i ögonen” på djuret, att ”man känner att djuret inte tycker att det är kul längre” och att djuret då inte längre uppträder som det brukar. Djurägare 3 och 5 pratade även om psykiskt lidande, medan de tre övriga djurägarna endast pratade i termer av fysiskt lidande. Djurägare 3 menade att vissa typer av lidande kan vara synonymt med dålig livskvalité.

Veterinär B tyckte att lidande är ”ett stort begrepp som innebär att man på något vis försätts i ett tillstånd där man inte kan leva som man är ämnad för”. Veterinären fortsatte att beskriva lidande som ”olika tillstånd som nedsätter djurets livskvalité så att det inte kan utöva normala beteenden eller leva ett liv som är meningsfullt för djuret”. Veterinären menade vidare att ett lidande ger dålig livskvalité utan att vara synonyma begrepp, samt att avsaknad av lidande inte behöver vara samma sak som god livskvalité. Veterinär C uppgav att lidande innebär ”långt gångna problem” och veterinär D använde orden ”orimligt obehag” för att beskriva lidande. Veterinär E menade att en viss nivå av fysiskt eller psykiskt obehag kan accepteras innan det kallas för lidande, och att lidandet uppstår först ”då djuret blir så pass dåligt att det dåliga överväger det positiva med att leva”. Veterinären förklarade vidare att lidande är ett ”starkt ord” och att ”må dåligt” och ”fara illa” händer tidigare än lidandet. Veterinär B, C och E tog med psykiskt lidande som en aspekt, medan de andra två veterinärerna höll sig till att prata om fysiskt lidande.

4.1.2. Ett djurs lidande

Djurägare 1 beskrev ett djurs lidande som ”när det är så pass sjukt att det inte har ett vettigt liv” samt då djurägaren har kvar djuret för sin egen skull, vilket den intervjuade djurägaren menade är ett fel som är lätt att göra första gången man äger ett djur. Djurägare 2, 3 och 4 beskrev ett djurs lidande med orden ”tappat livskvalité” eller ”ingen livskvalité längre” och djurägare 3 och 4 lade även till att lidandet uppstår då djuret inte kan göra det den vill eller tycker är kul längre, exempelvis en fågel som inte längre kan flyga eller en hund som inte längre kan springa. Djurägare 3 och 4 pratade även om ”ej uppfyllda basbehov” och dessa djurägare nämnde även ordet ”smärtor” för att beskriva lidandet ytterligare.

Veterinär A ansåg att ett djurs lidande innebär att djuret på grund av smärta inte kan utträta sina behov, exempelvis äta mat, dricka vatten eller kissa. De andra veterinärerna använde begrepp som ”mer omfattande problematik”, ”nedsatt livskvalité”

och ”en upplevelse av ett obehag som inte kan anses rimligt eller humant” för att beskriva vad ett djurs lidande innebär. Veterinär B menade att en sjukdomsprocess med viss smärta kan gås igenom utan att det innebär ett lidande för djuret, exempelvis ett klobrott. Veterinär C pratade om fysisk smärta som den mest självklara aspekten av ett djurs lidande, men menade att lidande även kan innebära ”att något undanhålls från djuret” eller ”möjligheten att utföra något visst beteende”.

Veterinär C, D och E beskrev att de tittar på kliniska parametrar för att bedöma om ett djur lider; ökad puls, vokalisering, kontaktbarhet, ”fysiska vitala parametrar” inklusive förmågan att röra sig fritt och ett för djurslaget normalt eller onormalt beteende. Veterinär E menade att hen även väger in större aspekter i bedömningen av djurets lidande; djurägarens möjligheter och önskningar, eventuell tidsbegränsning av lidandet, huruvida lidandet kan botas eller ej samt djurägarens livssituation och hur mycket veterinären i fråga tror att djurägaren ”förstår sig på djuret”.

Lidande hos olika sällskapsdjur

Djurägare 2, 3 och 5 beskrev att de kan ”se på ögonen” att en hund eller katt lider, samt att djuret ”tappar livslusten” vilket syns i blicken och i humöret på djuret. Djurägare 2 och 5 menade även att man inte ser ett lidande lika tydligt på ett mindre sällskapsdjur som en hamster eller ett marsvin. Djurägare 5 svarade att det är svårare att tolka lidande på de mindre djuren för att relationen till djuret aldrig blir lika nära som till en hund eller en katt. Alla djurägare var eniga om att även om olika sällskapsdjur har olika behov för att må bra, så skiljer sig inte upplevelsen av själva lidandet åt.

Även veterinärerna var eniga om att upplevelsen av lidande inte skiljer sig mellan olika sällskapsdjur, men att olika arter uttrycker lidandet på olika sätt. Veterinär B menar dock att upplevelsen av lidande är ”individbaserat”. Hen lägger också till att djurs lidande är en svår diskussion då vi ska försöka bedöma lidande och sedan fatta beslut utifrån ”vad vi inte vet”.

4.2. Livskvalité

4.2.1. Definition

Djurägare 1, 3 och 4 ansåg att livskvalité innebär att de basala behoven är uppfyllda, exempelvis tillräcklig utevistelse, mat och mental stimulans samt att individen ”mår bra”. Djurägare 4 lade till att individen ska vara ”smärtfri”, medan djurägare 5 menade att det viktigaste är att individen känner glädje i livet snarare än att deras

hälsa är på topp. Djurägare 2, 3 och 4 ansåg att livskvalité innebär en frihet att göra det man vill göra och röra sig fritt. Djurägare 2 lade även till relationen till en annan individ som en faktor i beskrivningen av livskvalité.

Veterinär A, C och E använde orden ”glädje” och ”lycka” för att beskriva livskvalité. Veterinär A förklarade vidare att livskvalité innebär ”någon extra glädje i livet” utöver att få sina basbehov uppfyllda. Veterinär C beskrev att livskvalité är då balansen i livet är sådan att det finns mer glädje än lidande på det stora hela. Veterinären förtydligade också att livskvalité innebär något mer än bara avsaknad av lidande. Veterinär B och D ansåg att livskvalité innebär att få sina basbehov tillgodosedda på ett för individen anpassat sätt, exempelvis långa promenader för en ung och aktiv hund, utöver de mest basala behoven som bra mat och färskt vatten.

4.2.2. God livskvalité för sällskapsdjur

Figur 3 och 4 visar ord som användes för att definiera livskvalité hos sällskapsdjur.

Figur 3. Djurägarnas definition av livskvalité.
Figuren är gjord i WordArt.com
(<https://wordart.com/terms/free-license>)

Figur 4. Veterinärernas definition av livskvalité.
Figuren är gjord i WordArt.com
(<https://wordart.com/terms/free-license>)

Alla intervjuade djurägare var överens om att god livskvalité för ett djur innebär att djuret är väl omskött, får sina basala behov uppfyllda och att djuret får utföra sina naturliga beteenden. Exempelvis så ska utekatter få vara ute på dagen, arbetshundar ska få träna mycket och ett flockdjur ska få bo med andra djur av sin art. Djurägare 2 lade till att god livskvalité för djuret även innebär att djuret får spendera tid med djurägaren och att djuret känner att det får vara med. Djurägare 5 lade till att djuret måste ha en ”glöd” och en ”vilja att leva” kvar för att djuret ska ha god livskvalité. Djurägare 4 förklarar att hen studerar djurets fysiska hälsa och djurets beteende för att bedöma livskvalité men att det ofta bedöms via en magkänsla.

Alla intervjuade veterinärer ansåg att ett djur ska vara smärtfritt för att kunna ha en god livskvalité. Veterinär D lade till att djuret ska slippa ”onödigt lidande” samt att djurets behov tillgodoses. Även de andra veterinärerna var överens om att djurets basala behov som mat, vatten och rörelse ska vara uppfyllda. Veterinär C lade även till att djuret ska vara tryggt i sin omgivning och veterinär E lade till att djuret ska ha en bra relation till djurägaren. Veterinär E menade också att djuret ska vilja göra sådant som det tidigare tyckt om, exempelvis en hund som tidigare älskat att jaga bollar ska fortfarande vilja göra det för att en god livskvalité ska vara uppfylld. Samma veterinär förklarar att hen studerar djurets fysiska hälsa och djurets beteende för att bedöma livskvalitén.

Livskvalité hos olika sällskapsdjur

Alla djurägare var överens om att upplevelsen av livskvalité inte skiljer sig beroende på djurslag, däremot har olika djurslag olika behov som behöver uppfyllas för att god livskvalité ska uppnås.

Veterinär B, D och E menade att olika sällskapsdjur har samma upplevelse av livskvalité men att de har olika typer av behov. Veterinär A och C framförde att mindre sällskapsdjur som marsvin, hamster och fiskar inte kan uppleva lika många känslor eller samma typ av mental stress som större sällskapsdjur. Veterinär C förklarar att vi människor därför accepterar en mer fattig miljö för de mindre sällskapsdjuren, men lägger till att acceptansen för den typen av miljö också kan bero på att vi inte har kunskapen att berika miljön på samma sätt som för ett större djur alternativt ”för att det alltid varit så”. Veterinär A förklarade att hen har svårare att bedöma livskvalité hos ett mindre sällskapsdjur.

4.2.3. Meningen med livet för olika sällskapsdjur

De intervjuade tillfrågades om meningen med livet för djur, i bemärkelsen vad de tror det är som gör livet värt att leva utifrån djurets perspektiv.

Veterinär B nämnde att meningen med livet för djur generellt är att överleva; skaffa mat, reproducera sig, ta hand om sin avkomma och fly från fiender eller rovdjur.

Meningen med livet för en hund

Alla djurägare var överens om att relationen till djurägaren är en stor faktor för meningen med en hunds liv. De menade att det är viktigt för en hund att få uppmärksamhet, få vara med djurägaren samt få känna att den ”hör till” och får flockinstinkten tillgodosedd. Djurägare 2 lade även till att hunden blir ledsen om den blir lämnad av ägaren, även om den har andra hundar som sällskap. Djurägare 1, 3 och 5 menade också att meningen med livet kan variera beroende på vad hunden är avlad till, exempelvis får en brukshund ut mycket av att arbeta medan en

del hundar får mer ut av att springa fritt i skogen eller leka och ”ha kul”. Djurägare 2 och 5 nämnde även hundens basala behov som mat och vatten som en del av meningen med livet.

Veterinärer A, C, D och E angav relationen till människan som den största meningen med en hunds liv; att få vara en del av någonting, att känna trygghet, att ha ett syfte, att känna att man bidrar med någonting och att få vara med sin familj. Veterinär B menade att vi människor gärna vill tro att vårt sällskap är viktigt för hunden, men att ”det är att sätta oss själva på en piedestal att kalla det för meningen med livet”. Denna veterinär ansåg istället att en gemenskap med sin egen art i en flock är viktigare, samt att extra mental stimulans såsom träning, att få nosa och ”kolla av revir” ger en mening för hunden. Veterinär C lade till att det även är viktigt för hunden att få busa och leka ibland. Veterinär A, B och D nämnde hundens basala behov som en del av meningen med livet. Veterinär B och D ansåg att meningen med livet skiljer sig mellan olika raser beroende på vad hunden är avlad för.

Meningen med livet för en katt

Djurägare 3, 4 och 5 angav relationen till människan och friheten i att få springa ute som de två viktigaste faktorerna i en katts liv. Djurägare 1 svarade att katten troligen mår bäst av att få ”komma och gå som den vill” men att vi inte vet så mycket om meningen med livet för en katt då katter inte varit tamdjur så länge. Djurägare 5 ansåg att en katt är lycklig då den får gå in och ut som den vill samt vara ute och jaga möss. Djurägare 2 menade att det viktigaste för en katt är att sova och få mat och att den inte har något stort behov av att vara tillsammans med människan. Djurägare 3 ansåg att en innekatt kan må bra om den får utlopp för sin jaktinstinkt samt får klättra och jaga leksaker. Djurägare 2, 4 och 5 angav basala behov som att få äta mat som en viktig del i kattens liv. Djurägare 4 lade även till att maten ska vara god.

Alla veterinärer talade om frihet i olika former för att beskriva meningen med livet för en katt. Veterinär A, D och E menade att det viktigaste för katten är friheten att få ströva fritt och att ”vara fri” genom att exempelvis få komma och gå som den vill, medan veterinär B och C ansåg att det viktigaste för katten är friheten att få välja själva hur de vill leva sitt liv. Veterinär B beskrev att katten gärna skapar sina egna förutsättningar, formar sin omgivning som den vill ha den och till och med bestämmer över människan som då behöver vara lyhörd för att katten ska må bra. Veterinär C ansåg att katten vill vara ”självständig” och att ”ligga och sola” är en av de största meningarna med kattens liv. Veterinären menade även att alla katter är olika men att de flesta vill ha någon form av social kontakt för att vara lyckliga, antingen med en människa, andra djurarter eller med andra katter. Veterinär D och E ansåg att relationen med ägaren är viktig för katten. Endast en av veterinärerna,

veterinär D, angav basala behov som mat och vatten som en viktig del av meningen med livet för katten.

Meningen med livet för andra små sällskapsdjur

Djurägare 1 ansåg att ett marsvin vill leva för att äta mat. Djurägare 2 pratade om fåglar och att det viktigaste för dem är flocktillhörigheten. Tre djurägare pratade om hamstrar och hade olika åsikter; djurägare 4 menade att meningen med livet för en hamster endast är att överleva, djurägare 3 menade att det är att få böka runt, ”boa in sig” och springa och leka. Djurägare 5 svarade att det är ”oklart” vad som är meningen med livet för en hamster.

Veterinär A, C och E pratade om att uppfyllda basalbehov är en del av meningen med livet för en hamster eller ett marsvin, men endast veterinär A menade att ren överlevnad är det allra viktigaste samt att dessa djur är rädda av sig och att de därför inte vill vara med oss människor. Veterinär E svarade också att dessa smådjur helst vill vara ifred, men lade även till att de behöver tillräckligt med plats för att må bra. Veterinär B och D pratade om att vi människor har svårt att tillgodose dessa djurs behov då de ofta hålls på en väldigt begränsad yta, vilket gör att stereotypa beteenden hos djuren är vanligt. Veterinär B menade att ett ”gnagarliv” egentligen innefattar att leva ute i naturen, leta föda, skaffa ungar och hålla sig undan rovdjur vilket gör att meningen med livet blir svårt att uppfylla då de lever i bur hos oss människor. Veterinär C ansåg att dessa gnagare behöver trygghet för att må bra och slipper hotet från rovdjur genom att de hålls i bur, men menade samtidigt att de behöver någon form av extra stimulans och något som ”händer i sin miljö” för att meningen med livet ska vara uppfyllt.

Veterinär E pratade även om andra smådjur; en kanin behöver framför allt sina fysiska behov uppfyllda men det varierar beroende på avel vad kaninen mår bäst av utöver basalbehoven, en råtta mår bäst av relationen till djurägaren och för en höna är det viktigast att få lägga ägg och ruva.

4.3. Avlivning

4.3.1. Tankar kring ordet ”avlivning”

Djurägare 2, 3, 4 och 5 upplevde att ordet avlivning skapar en negativ känsla i kroppen. Djurägare 2 önskade att det fanns ett annat namn då avlivning låter ”hårt”, när det i många fall även kan innebära att låta djuret slippa ett lidande och därmed handlar det om att hjälpa djuret. Djurägare 4 och 5 menade att beslut om avlivning sker för att djuren ska slippa smärta, inte lida eller må dåligt och att det är ett privilegium att vi kan hjälpa djuren med det. Djurägare 3 menade att beslut om

avlivning är det svåraste beslutet man måste fatta i djurets liv. Djurägare 5 upplevde att det är en "hemska situation" att lyfta luren och ringa veterinären för att boka tid för avlivning. Djurägare 1 ansåg att det är självklart då man skaffar ett djur att man måste gå igenom avlivningen och att det är ett väldigt ansvar vi har.

Veterinär A, C och D associerade ordet avlivning till något positivt och något som görs för att få stopp på ett lidande. Veterinär E menade att ordet är neutralt och att avlivning är en del av yrket och en del av livet, samt att det är bra att möjligheten till avlivning finns för djuren. Veterinär B ansåg att avlivning är ett "dramatiskt och laddat uttryck" och något som väldigt många har en negativ känsla eller upplevelse kring. Veterinären lade även till att i professionen innebär det att hjälpa djuren att slippa ett lidande, något som är en förmån men som "ska hanteras med yttersta respekt och vördnad". Veterinären förklarade även att det är viktigt att man förstår att det inte är något som görs på rutin som veterinär, utan det ska vara ett väl avvägt beslut i varje fall och fokus ska vara på att djuret och djurägarna ska ha den bästa positiva upplevelsen i sammanhanget.

4.3.2. Att väga lidande mot livskvalité

Djurägare 3 förklarade att så länge en hund vill gå på promenader, verkar glad, viftar på svansen, fortfarande tycker om att göra sådant som den gjort förut samt när det "lyser i ögonen" på hunden så innebär det att den goda livskvalitén väger tyngre än ett eventuellt lidande och att det inte är dags att avliva ännu. Djurägare 5 menade att man behöver ta ett kliv tillbaka från sina egna känslor och inte göra allt som går att göra bara för att få ha djuret kvar i livet. Samma djurägare menade att avlivningsbeslutet är en process som det tar ett antal månader att komma fram till. Djurägare 5 menade även att beslutet om avlivning "ska kännas rätt" och förklarade att det ska kännas som att djuret skulle tycka att det vore skönt att dö. Djurägaren menade att man kan märka det genom att exempelvis hundpromenaderna blir långsammare och att det "slocknar i ögonen" på djuret. Djurägare 1 och 2 menade att man kan "se på djuret" att djuret inte vill vara med längre och då fattas beslutet om avlivning. Djurägare 4 ansåg att beslut om avlivning ska fattas då djuret inte har livskvalité längre eller då lidandet "blir för stort". Djurägaren menade också att ett "för stort lidande" innebär att livskvalitén blir dålig. Kriterierna för alldeles för dålig livskvalité är bland annat om djuret inte kan springa som förut, inte får mental stimulans och inte kan leva ett funktionellt liv, inte hänga med flocken eller samspela med andra hundar, menade djurägaren. Djurägaren fortsatte att beskriva ett "för stort lidande" som exempelvis en stark smärta som visserligen kan förbättras med smärtstillande, men som fortsatt kan förhindra att djuret har en bra livskvalité om djuret inte kan springa och röra sig ordentligt.

Veterinär A och C ansåg att det ofta är svårt att väga lidande mot livskvalité i ett beslut om avlivning, men lättare då man följt patienten ett tag och provat alternativa lösningar som inte visat sig fungera. Veterinär E menade att det är ett svårt beslut på grund av att det är så "oåterkalleligt" och att det därför är väldigt viktigt att det känns rätt för djurägaren både före och långt efter beslutet. Veterinär E menade också att om ett fysiskt lidande är "för stort" så ger det en för dålig livskvalité för att det ska vara etiskt riktigt att låta djuret fortsätta leva. "Det är inget lidande att vara död" fortsatte veterinären. Veterinär B tryckte på att varje fall är unikt och att det är väldigt viktigt att utgå från individen, diskutera igenom alla olika aspekter med djurägaren som för och nackdelar med de alternativ till avlivning som är möjliga samt väga in vad olika lösningar skulle innebära för djuret men även ta hänsyn till aspekter som djurägarens känslor, vardag och ekonomi. Veterinären menade också att det är viktigt att ta sig tid till denna diskussion med djurägaren då "ju bättre vi är på att förklara för djurägaren, desto lättare är det för denne att fatta beslutet". Veterinär A och B refererade till talesättet "bättre en vecka för tidigt än en dag för sent" när de pratade om att besluta om avlivning.

Olika sällskapsdjur

Djurägare 2 tyckte att det känns mindre jobbigt när små djur som exempelvis fåglar ska avlivas än vad det gör med en hund. Djurägare 1, 3 och 4 uppgav att deras bedömning kring avlivning inte skiljer sig beroende på djurslag, men djurägare 3 och 4 lade till att det kan ta längre tid att upptäcka om ett mindre djur som en fisk eller hamster inte mår bra då de är "svårare att läsa av". Djurägare 4 svarade en stund senare att beslut om avlivning fattas snabbare med ett mindre djur som en hamster än med en hund eller katt, på grund av att relationen till djuret är större med de sistnämnda. Djurägare 5 menade att relationen till djuret går hand i hand med vår förmåga att bedöma hur djuret mår, vilket gör att det exempelvis är svårare att veta hur ett mindre djur som en hamster mår jämfört med en hund.

Endast en av veterinärerna, veterinär B, uppgav att beslut kring avlivning inte skiljer sig alls beroende på djurslag. Veterinär A menade att det är ett lättare beslut att ta när det gäller små djur som en hamster eller ett marsvin jämfört med hund och katt eftersom det finns färre behandlingsmöjligheter för de mindre djuren, men också för att de små djuren lever en kortare tid och inte har varit en del av familjen lika länge. Även veterinär D pratade om att små djur lever kortare liv och att det finns färre alternativ till avlivning för dessa djur, men lade även till att det är svårare att bedöma lidande på mindre djur och att de därför ofta kommer in till kliniken i ett senare skede än de större sällskapsdjuren. Veterinären tillade även att små djur ofta har "snabbare sjukdomsprocesser" och att de i större utsträckning är oförsäkrade, vilket gör att man fortare landar i ett avlivningsbeslut än vad man gör med en hund eller katt. Veterinär C tyckte att det är svårare att bedöma små djurs livskvalité då hen jobbar mindre med dessa djur. Veterinären fortsatte att förklara

att avlivning därför kan vara ett alternativ att ta till om man är osäker, då hen ofta landar i att det är bättre att djuret får somna in än att det potentiellt sett lever med ett lidande ”i någon form”. Veterinär E förklarade att hen accepterar ett större fysiskt lidande hos en hund som exempelvis har en väldigt bra relation med djurägaren samt om djurägaren dessutom har starka känslor för hunden, än hos ett marsvin som troligen inte har en så stor livskvalité från början då den bor i en liten bur utan tillräckligt med stimulans. Veterinär E nämnde även att en hund troligen har en större mening med livet än vad en mus har och att det därför går snabbare att fatta beslut om avlivning för musen.

Relationen till djuret

Djurägare 2 ansåg att relationen till djuret spelar stor roll i ett beslut om avlivning. Djurägaren menade att hen ägnar mer tid och energi till en hund som hen ”kände väldigt mycket för”, medan djurägaren fattade beslut om avlivning snabbare när katten, som hen inte hade samma nära relation till, fick ont någonstans. Djurägare 5 menade i motsats till detta, att hen inte låter relationen spela roll i ett beslut om avlivning och därför skulle djurägaren aldrig låta en hamster ”lida mer än en hund” trots att mer pengar kanske läggs på hunden till följd av en närmare relation. Djurägare 1 pratade om vikten i att involvera andra familjemedlemmar i ett avlivningsbeslut och ansåg att det är fel att åka iväg akut till veterinären för att sedan ”komma hem tomhänt”. Djurägaren menade att hen lyssnar på veterinärens råd kring avlivning, men sedan tar hem djuret och låter barnen vara med och bestämma när avlivningen ska ske.

Veterinär A, B, D och E svarade att djurägarens relation till djuret spelar stor roll för beslutsfattandet kring avlivning. Veterinär A ansåg att djurägare ibland låter djuret leva lite för länge och lida lite för mycket på grund av att någon i familjen har en nära relation till djuret och därför inte vill avliva det. Även veterinär D pratade om att djuret ibland får leva lite för länge men trodde snarare att det beror på att djurägarna inte kan eller vill inse att djuret lider, alternativt att de inte sett den gradvisa förändringen hos djuret. Veterinär B menade att djurägarens relation till djuret ofta beror på vad djuret används till, och att en sällskapshund inte avlivas lika ”lättvindigt” som exempelvis en jakthund. Veterinär C svarade att relationen endast till en viss del spelar roll, men att det beror på hur ”behandlingsbenägen” djurägaren är och vad det finns för alternativ till avlivning. Veterinären menade att ett alternativ till avlivning aldrig kan genomföras ”halvhjärtat” och då spelar djurägarens egen motivation och ork mer roll än själva relationen till djuret.

Ekonomins roll i beslutsfattandet

Alla djurägare var överens om att ekonomin behöver spela roll i beslutet om avlivning, samt att en människas förutsättningar snabbt kan förändras. Djurägare 1

pratade om att man kan ha bra ekonomi när man skaffar djuret, men sedan blir man exempelvis sjuk och får leva på sjukförsäkring och så finns inte längre samma ekonomiska möjligheter för att behandla djuret. Djurägaren lade till att många utomstående är snabba på att döma folk som inte har råd att behandla sina djur utan att veta orsaken bakom. Djurägare 2 ansåg att det borde vara lag på att ha större sällskapsdjur som hundar och katter försäkrade. Djurägare 5 lade till att hur mycket pengar man är beredd att lägga ner beror på djurets ålder och vilken relation man har till djuret.

Veterinär A ansåg att det är viktigt att väga in ekonomin genom att lyfta avlivning som alternativ till behandling, för att djurägaren inte ska ruinera sig på en hund som kanske endast vinner några veckors tid på en dyr behandling. Veterinär E uppgav att hen ibland använder ekonomin som ett argument för avlivning när djurägaren inte förstår vidden av djurets lidande. Veterinär B menade att den stora skillnaden mellan veterinär- och humanvården är att veterinären alltid måste diskutera ekonomin med patienternas djurägare, medan man i humanvården kan fatta beslut utan att väva in ekonomin. Detta sätter vårt yrke i ett dilemma, tillade samma veterinär. Veterinär D talade om veterinärens roll som innefattar att hjälpa djurägaren att se ett eventuellt lidande hos djuret och guida djurägaren kring avlivning, så att djuret inte hamnar i ett läge där det mår dåligt för att djurägaren inte vill lägga pengar på en nödvändig behandling men heller inte klarar av att ta farväl av djuret ännu. Veterinär C ansåg att det är djurägarens skyldighet att alltid ha råd att åtminstone avliva sitt djur om ett lidande uppstår, men att man måste ha överseende med att djurägaren inte alltid har råd med exempelvis en kostsam operation även om prognosen för tillfrisknande är god.

4.4. Kommunikation

Djurägare 5 uppgav att hen ”vill möta en veterinär som är saklig” och som ger ”raka svar” snarare än att känna in så mycket hur djurägaren ska ta emot informationen känslomässigt. Djurägare 3 ansåg att veterinären ska vara ärlig, men samtidigt ”supporta” djurägaren och ge bekräftelse på att djurägarens beslut är rätt. Djurägaren hade också varit med om att en veterinär grät vid själva avlivningstillfället vilket djurägaren upplevde som medmänsklighet. Djurägare 4 ansåg att det är viktigt att veterinären lyssnar och tar in vad djurägaren berättar, då veterinären bara träffar djuret en kort stund och därmed har svårare att bedöma livskvalité. Djurägare 4 menade även att det är viktigt att veterinären förmedlar ”på ett enkelt sätt och med omtanke” samt att djurägaren också måste vara ”mottaglig”. Djurägare 1 uppgav att det är viktigt att veterinären bemöter en med respekt och involverar djurägaren, och även djurägarens barn, genom att berätta vad som händer. Djurägare 2 menade

att hen är beredd att lyssna på veterinären när denne säger sin mening, men att djurägaren också har egna åsikter som inte förändras lättvindigt.

Veterinär D ansåg att man som veterinär behöver vara tydlig i sin kommunikation, men att det är viktigt att känna in personligheten hos djurägaren då en del kräver en mer rak kommunikation medan andra kräver att man "lirkar mer". Veterinär C svarade att hen är "mer försiktig av sig" och föredrar att "lirka" med djurägaren snarare än att vara mer "auktoritär" och "säga saker tvärt", för att hen upplevt att det ofta går snabbast att "hjälpa djurägaren att se själv". Veterinären uppgav dock att om djurägaren inte lyssnar så kan hen vara mer auktoritär för att undvika en alltför lång diskussion. Veterinär A svarade att det är viktigt att inte vara okänslig i kommunikationen och att få djurägaren att förstå att "vi är på samma sida". Veterinär E uppgav att det ibland kan vara svårt när djurägaren och veterinären har olika uppfattning. Veterinären menade att då är det extra viktigt att djurägaren känner sig "sedd och hörd" och får berätta sin historia utan att bli ifrågasatt. Veterinären menade också att hen ibland öppet kan visa känslor och ha "svårt att hålla tårarna tillbaka" och även accepterar djurägarens känslor utan att värdera dem på något sätt.

Alla fem veterinärer var överens om att deras viktigaste roll är att stötta och guida djurägaren i beslutet om avlivning. Alla veterinärer pratade även om vikten av att se situationen från djurets perspektiv och att vägleda djurägaren till att göra det rätta för djuret. Veterinär E tryckte även på att det är viktigt att inte lägga några "skuld-känslor eller värderingar" i djurägarens beslut.

5. Diskussion

5.1. Lidande & livskvalité

5.1.1. Definitionen av djurs lidande

Nio av tio intervjuade tycks enligt denna studie anse att lidande är något som är större än fysisk eller psykisk smärta. Många beskriver till och med att lidande uppstår först då djuret har så dålig livskvalité att det inte vill leva längre.

Studier som presenterats beskriver dock att lidande kan uppstå redan vid ett minimalt obehag (Dawkins 1990 & 2008, Frankl 2000, SAOB 1940, Weary 2014), vilket alltså skiljer sig ifrån de intervjuade personernas definition. Anledningen till denna skillnad skulle kunna vara att ordet *lidande* är ett laddat ord för många och ett ord som sällan används i dagligt bruk. Om ett sällskapsdjur skadat tassens används troligen uttryck som ”djuret har ont” snarare än att det lider. Ett lidande verkar för många vara något som uppstår först efter en viss tid eller vid en viss tröskel av smärta och det är därför inget ord man använder lättvindigt. En förklaring kan vara att de flesta människor inte har en utbildning som kräver denna typ av litteratur samt att det krävs ett visst intresse av filosofi för att aktivt fundera kring innebörden av begreppet lidande. Inom veterinärutbildningen är definitionen av lidande inte heller tydlig då olika föreläsare använder begreppet på olika sätt.

Risken att definiera lidande som något som uppstår först i ett senare skede, är att djurägare och veterinärer kanske underskattar det obehag som djuret upplever. Det uppstår en otydlig gråzon mellan ”endast” fysiskt eller psykiskt obehag och ett lidande där varje veterinär och djurägare skapar sin egen gräns för när ett obehag övergår till lidande. Risken, om man glömmer bort att allt obehag är en form av lidande, är att det kan ligga nära till hands att vifta bort ett obehag med exempelvis tanken ”det är bara lite tandvärk” och därmed kanske omedvetet helt förringa det lidande som djuret faktiskt upplever.

5.1.2. Definitionen av djurs livskvalité

Tidigare studier tycks vara väldigt ense om att djurs livskvalité är en subjektiv mental upplevelse och att det krävs positiva upplevelser för att ett djur ska ha god livskvalité (McMillan 2000, Morton 2007, Yeates 2009 & 2011, Rollin 2006, Sandøe & Christiansen 2013). Med andra ord ska djuret inte bara ”överleva” utan det krävs mer än att bara fylla de basala behoven och undvika lidande för att djuret ska ha ett liv värt att leva. De intervjuade personerna verkar tvärtom fokusera mycket på att utöver att de basala behoven ska vara uppfyllda ska djuret vara fritt från lidande som det största kriteriet för god livskvalité, det vill säga det räcker enligt de intervjuade personerna med avsaknad av negativa upplevelser för att livskvalitén ska bli god. Två av de fem intervjuade veterinärerna ansåg dock att något extra krävs i djurets liv för att det ska få en god livskvalité, vilket ligger mer i linje med vad tidigare studier om djurs egentliga livskvalité fått fram.

En förklaring till resultatet ovan kan vara att veterinärer och djurägare spontant sätter ordet livskvalité som en synonym till vad som är grundläggande viktigt i livet istället för något som berikar livet utöver de basala behoven. En förklaring till detta kan vara att intervjuformatet inte tillät en djupdykning i tankar och resonemang, vilket medförde att svaren mestadels är spontana utifrån hur personen kände och tänkte precis i stunden kring det som efterfrågades. Det är stor skillnad på ett spontant tyckande och en väl underbyggd åsikt som formats av kunskap och reflektioner under en längre tid. Därmed inte sagt att den spontana åsikten inte speglar den som skulle komma av en stunds reflektion, det skulle också kunna vara så att de spontana svaren mycket väl stämmer överens med hur personen tycker och tänker på djuret. På grund av tidsbristen vid intervjuerna kunde detta dock inte verifieras. En annan förklaring kan vara att personer som inte är speciellt intresserade av filosofiska frågor sällan har reflekterat kring begreppet livskvalité på det sätt som intervjufrågorna krävde.

En förklaring till den lilla skillnaden mellan grupperna kan vara att veterinärer har reflekterat mer än djurägare över detta, dels på grund av den långa utbildningen och dels på grund av att de ofta ställs inför att bedöma och reflektera över djurs livskvalité i jobbet och därmed har mycket mer att jämföra med än vad smådjursägare som inte jobbar inom djursjukvården har.

5.1.3. Lidande vs dålig livskvalité

De allra flesta intervjuade pratade om livskvalité när de skulle beskriva lidande och vice versa, vilket indikerar att begreppen ”lidande” och ”dålig livskvalité” tycks spegla samma fenomen för många. Det här ger en tendens till att man, istället för att sära på begreppen och se lidande och livskvalité som två enskilda saker, skapar en skala från *extremt lidande* till *inget lidande* där dålig livskvalité ligger längst ner

på skalan och god livskvalité likställs med avsaknad av lidande. Det blir en väldigt stor gråzon mellan lidande och god livskvalité vilket förstås skapar ett stort behov av tolkning och samtal mellan djurägare och veterinär.

Ofta går begreppen givetvis hand i hand med varandra när ett beslut om avlivning ska tas, då det i regel inte är ett beslut som det funderas kring vid exempelvis minsta lilla smärta hos djuret. Men det är viktigt att kunna skilja på begreppen för att se klart i det etiska resonemanget inför beslutet.

Alla intervjuade veterinärer menade att ett djur måste vara smärtfritt för att kunna ha en god livskvalité. Att likställa god livskvalité med god fysisk hälsa är enligt tidigare studier vanligt, då fysiskt välmående enligt McMillan (2000) är den mest utforskade och accepterade komponenten av livskvalité. Men ett djur bör i teorin kunna ha en väldigt lindrig fysisk åkomma, exempelvis ett litet rivsår som orsakar ett minimalt lidande, och som inte alls påverkar hur djuret upplever sin livskvalité. Samtidigt skulle ett annat lindrigt lidande, exempelvis ett litet sår under trampdynan men där infektionsrisken gör att djuret inte får gå ut som vanligt under en period, medföra en kraftigt försämrad livskvalité.

Ett svårt lidande bör också i teorin kunna finnas utan att djurets livskvalité påverkas, exempelvis en kraftig klåda en kortare period som inte alls påverkar hur djuret lever i övrigt. Blir däremot lidandet tillräckligt stort eller långvarigt så *leder* det troligen så småningom till en dålig livskvalité. Dålig livskvalité måste också kunna uppstå helt utan lidande, åtminstone om livskvalité ska definieras som något extra utöver de basala behoven för att livet ska vara värt att leva. En hund kanske får mat och vatten och koppelpromenader men inget utöver det, ingen socialitet med andra djur, inga leksaker, ingen övrig uppmärksamhet från djurägaren. En hamster kanske har en väldigt liten bur utan någon möjlighet till vare sig mental eller fysisk aktivering, möjlighet till socialt samspel med andra djur nästintill ingen uppmärksamhet från djurägaren. I längden ger denna typ av dålig djurvälstånd och livskvalité troligen ett psykiskt och/eller fysiskt lidande för djuret, men inte nödvändigtvis initialt.

För att kunna förebygga både lidande och dålig livskvalité måste vi kunna hålla isär begreppen, annars skulle vi inte veta vilken ände vi ska börja i för att hjälpa djuret. Detsamma gäller inför ett beslut om avlivning, då de olika tillstånden exempelvis har olika prognos och behandlingsalternativ. Om vi exempelvis kan börja förstå/misstänka att ett lidande kan bero på en i grunden dålig livskvalité, kan vi komma mycket längre i både vår förståelse för djuren och vår förmåga att hjälpa dem. Dessutom kan det hjälpa oss att reflektera kring hur vi kan förbättra förutsättningarna för god livskvalité hos *alla* våra sällskapsdjur, istället för att exempelvis nöja oss med en sämre miljö för de mindre sällskapsdjuren som hamster och marsvin för att det enligt traditionen alltid varit så.

Börjar vi väva in *livskvalité utifrån djurets intressen* när vi ska bedöma hur våra djur mår så kan vi också börja utforska *hur* vi kan förbättra livet för alla våra djur oavsett hur deras behov skiljer sig från varandra. Men det är först när vi särskiljer livskvalitén från lidande som vi kan börja se bortom exempelvis det fysiska lidandet och hjälpa djuret på mer än ett plan.

Upplevelsen av livskvalité hos olika sällskapsdjur

De intervjuade personerna är ense om att upplevelsen av både lidande och livskvalité inte skiljer sig mellan olika sällskapsdjur. Däremot verkar sex av tio intervjuade anse att både förmågan att uppleva djupare känslor och intresset av en mer berikad miljö minskar ju mindre djuret är. Men är det resonemanget bara ett sätt för oss människor att slippa hantera de bekymmer det skulle innebära för oss att erkänna att även mindre djur har djupare känslor?

Det har inte gjorts lika mycket forskning på mindre djur i ämnet livskvalité och välfärd, vilket förstås gör att vi vet mer om de större djurens känslor än de mindre. Det betyder dock inte att mindre djur inte kan ha samma typ av känslor eller upplevelser som större djur. Per Sandin, lektor i bio- och miljöetik vid SLU samt docent i filosofi vid KTH, har skrivit om *försiktighetsprincipen*, som anger att det är bättre att ta det säkra före det osäkra när man inte har alla fakta framför sig (Sandin 2004). Även om Sandin inte berör frågor om djur, går principen att applicera även i detta sammanhang. Istället för att göra antaganden om det vi inte vet om de mindre djuren och då ge dessa djur sämre miljöberikning och livsvillkor, kan de ges just detta, för säkerhets skull. Inom djuretiken används uttrycket att ge djuren 'the benefit of the doubt' (Röcklinsberg *et al.* 2017), eller med andra termer, applicera *försiktighetsprincipen* (Sandin 2004) och tills motsatsen är bevisad anta att de har samma behov av "ett liv värt att leva" som de större djuren. På så vis skulle vi minimera risken att djur far illa på grund av ren okunskap hos oss människor. Detta resonemang är applicerat på frågan produktion av insekter för livsmedel, där det betonas att *bristen på bevis* att djuret har en viss förmåga eller kapacitet, inte ska misstolkas som bevis på brist på förmågan (Gjerris *et al.* 2016).

5.2. Liv & död

5.2.1. Djurs känslor och intressen i livet

De intervjuade personerna, såväl djurägare som veterinärer, hade samma syn på frågan om att olika djurslag har olika intressen i livet. Många pratade om att en hunds största intresse i livet är relationen med människan och att den behöver vara god för att hunden ska vilja leva. En katt däremot ansågs behöva få ströva fritt utomhus, med frihet och jaktinstinkt som motiv för att leva. Sex av tio intervjuade

ansåg däremot att ett marsvins största intresse i livet är att äta och sova och att behovet av mental stimulans är betydligt mindre än för större sällskapsdjur. Men varför skulle en katt behöva frihet och glädjeämnen i livet utöver basalbehoven om det räcker för en hamster att bara ”överleva” för att må bra? Handlar det kanske egentligen om att vi människor inte har kunskapen att förstå de mindre djuren på samma sätt som de större?

Enligt DeGrazia (1996) och Giroux (2016) har i princip alla djur ett intresse av att undvika lidande och död och Giroux anser även att alla kännande varelser har ett intresse av frihet. Hunden har enligt de intervjuade ett stort intresse av att leva i samspel med människan, men hur vet vi att instinkten att vilja ströva fritt inte finns där? Och hur vet vi att ett marsvin är nöjt utan stora ytor och en mycket berikad miljö att röra sig i?

Till skillnad från definitionen av livskvalité uppvisar tidigare studier olika uppfattningar om hur mycket djur reflekterar över sin tillvaro och hur deras egna intressen kring liv och död ser ut. Både Rollin (2006) och DeGrazia (1996) menar att många djurarter har en viss framtidsuppfattning. Rachels (1976) anser att djurs intressen i livet skiljer sig stort mellan olika arter och att exempelvis alla djur inte har ett intresse av frihet, medan Giroux (2016) anser att *alla* kännande varelser har ett intresse av att undvika lidande och död samt ett likvärdigt intresse av frihet. Å andra sidan kanske det liksom Rollin (2006) skriver egentligen är irrelevant hur mycket djuren reflekterar kring sina intressen, utan det viktiga är snarare deras *känslor* associerade med upplevelser kring liv och död. Så länge djur har känslor som styr deras intressen så har vi människor även enligt Donovan (2007) och omsorgsetiken ett ansvar att respektera och främja dessa intressen i den mån det är möjligt och rimligt för oss, eftersom vi gör det medvetna valet att avla och föda upp dessa kännande varelser.

5.2.2. Djurs intressen av att leva eller dö

De intervjuades perspektiv på olika djurslag reflekterades i hur de bedömde huruvida djuret ville leva eller inte. Många talade om att man kan se i en hunds ögon om det finns ”en livsgnista” och så länge den finns kunde man låta djuret lida en hel del, med tanken att hunden verkar ha ett intresse av att vilja leva. När det gällde ett marsvin däremot tycktes avlivning ligga närmre till hands, dels för att man inte ansåg sig kunna läsa av djuret så bra, dels för att sex av tio intervjuade ansåg att marsvin som hålls som sällskapsdjur generellt sett redan lever ett liv med dålig livskvalité på grund av dåligt berikad miljö och därmed kan ett mindre lidande bli det som gör att livet inte längre är värt att leva.

Djurägarna kände i regel att ordet *avlivning* representerade något negativt och jobbigt, medan veterinärerna i högre grad såg ordet som något positivt och menade att avlivning är något vi gör för att hjälpa djuren. Att fatta beslut om avlivning åt en annan levande varelse är dock ett stort ansvar oavsett hur vi ser på det. Rollin (2006) skriver att djur inte har någon förmåga att vara delaktiga i ett beslut om behandling eller avlivning, då de inte kan väga exempelvis lidandet som en cancerbehandling innebär mot det eventuella framtida livet med god livskvalité. Men beror det på att djuren inte har *förmågan* till den typen av konsekvens- och framtidstänkande, för att vi helt enkelt inte har något sätt att kommunicera alternativen till djuren så att de har möjlighet att göra ett val, eller för att vi inte kan tolka de svar de eventuellt ger? Oavsett vilket, behöver vi människor göra vårt allra bästa för att fatta ett etiskt välgrundat beslut om behandling eller avlivning. Även här kan man använda försiktighetsprincipen som argument för att främja djurets eget intresse av liv och död; om vi antar att alla djur är djupkännande och intelligenta individer och behandlar och respekterar dem därefter, minimerar vi risken att orsaka lidande genom våra handlingar och beslut.

Många studier tycks fokusera på att utvärdera nuet i sina underlag för beslut om avlivning (Morton 2007, Edney 1989, Yeates & Main 2009, Wathes 2010), men frågan är om ett nutida svårt lidande alltid väger tyngre än en framtida livskvalité? Vi människor kan kanske genomlida en längre tid av svårt lidande om vi vet att det kommer något positivt av det i slutändan, men detta kan vi ju inte kommunicera till våra djur på ett bra sätt. Betyder det att vi måste ha en lägre tröskel för hur mycket lidande vi kan åsamka dem för att försäkra oss om att inte kompromissa med djurets livskvalité totalt sett?

5.2.3. Ett liv värt att leva

Värt att födas vs värt att dö

Åtta av tio intervjuade personer var överens om att det går snabbare att fatta beslut om avlivning för ett mindre djur som ett marsvin än för en hund eller katt. En del motiverade det med att djuret har ett kortare liv eller att djuret har en mindre djup relation till djurägaren och därmed blir avlivningsbeslutet inte lika "dramatiskt", medan ett par veterinärer menade att djuret ofta kommer in till kliniken först när lidandet gått alldeles för långt, ofta på grund av att vi helt enkelt har svårare att upptäcka lidande på dessa djur. Men innebär det att vi tolererar ett större lidande för dessa djur? Eller tolererar vi en sämre livskvalité från början?

Yeates (2011) och FAWC (2009) beskriver definitionen av *ett liv värt att leva* som att summan av djurets positiva och negativa upplevelser genom hela livet från födseln till döden måste vara övervägande positiva. Denna definition går att använda för att diskutera huruvida det är etiskt riktigt att föda upp djur på ett visst

sätt eller inte, exempelvis när det gäller marsvin i bur, men det är inte lika applicerbart i diskussionen kring avlivning. Vid en bedömning om det är dags för djuret att få dö eller inte bör man fokusera på djurets livskvalité och lidande *just nu* och *i framtiden*. I detta resonemang kan man ta nyttoetiken till hjälp, genom att väga djurets positiva och negativa upplevelser mot varandra. Anta att ett djur har haft ett väldigt bra och positivt liv fram tills nu, ett liv som verkligen varit värt att leva och mer därtill, men på grund av exempelvis sjukdom präglas det just nu av mestadels negativa upplevelser och förväntas även göra det i framtiden. Trots de kommande negativa upplevelserna kanske det totalt sett ändå blir ett liv värt att leva och det var därför värt för djuret att födas, men då livet *inte längre* är värt att leva kan det ändå vara mest etiskt riktigt att avliva djuret idag. Om däremot ett djur *föds* med en dålig livskvalité i grunden och kommer in för avlivning först när djuret *dessutom* drabbats av ett fysiskt lidande som djurägaren reagerat på, då kan man diskutera huruvida djurets liv har varit värt att leva totalt sett. Kanske hade livet till och med ur djurets perspektiv varit *värt att undvika* från början?

Bedömning av lidande & livskvalité inför avlivningsbeslut

Enligt McMillan (2000) fokuserar djurägare och veterinärer ofta på det som är *negativt* i djurets liv för att avgöra om djuret bör avlivas eller inte, det vill säga man letar efter ett eventuellt *lidande* eller en *dålig livskvalité*. Detta verkar också stämma in på hur de intervjuade personerna bedömer djuren inför ett beslut om avlivning, de fokuserar på hur stort ett lidande är eller hur dålig livskvalitén är och försöker utifrån det bedöma om det vore bäst för djuret att dö. På samma sätt tycks de intervjuade personerna också bedöma när djuret *inte* skulle må bäst av att dö, det vill säga genom att titta på *avsaknaden* av lidande eller dålig livskvalité och utifrån det avgöra hur ”bra” djuret mår. Även en del av litteraturens tolkning av begreppet djurvälstånd fokuserar på *negativa* aspekter som djuret behöver vara fritt från för att ha en god välfärd, exempelvis *de fem friheterna* av Brambell (1965) och de sju punkterna inför beslut om avlivning av Edney (1989). Där uppstår dock troligen ett problem, för enligt i princip all forskning är det de *positiva* upplevelserna i livet som avgör hur både vi och djuren mår (Frankl 2000, McMillan 2000, Dawkins 2006, Rollin 2006, Belshaw 2018, Sandøe & Christiansen 2013, FAWC 2009, Nietzsche 1889, Wathes 2010). Utan de positiva upplevelserna i livet ”överlever” man bara, men livet blir kanske inte värt att leva. Litteraturen menar också att en viss nivå av lidande kan vara helt okej, så länge det finns positiva upplevelser i livet som överväger detta (Frankl 2000, FAWC 2009, Wathes 2010, Yeates 2011).

Om vi inte är medvetna om att vi behöver titta på de *positiva* aspekterna i ett djurs liv för att kunna bedöma livskvalité och djurvälstånd, kommer vi att nöja oss med mycket mindre än att djuret verkligen ska ha *ett liv värt att leva* utifrån djurets perspektiv. Om vi bedömer livskvalitén på felaktiga grunder, det vill säga om vi endast fokuserar på de negativa aspekterna i djurs liv för att bedöma livskvalité,

kommer vi också att tro att djur i större utsträckning har liv värda att leva än vad de egentligen har, vilket bara kan leda till onödigt lidande hos alla djur vi håller, såväl sällskapsdjur som produktionsdjur.

5.2.4. Människors respektive djurs juridiska rättigheter

Vi använder ofta motsägelsefulla argument när vi pratar om avlivning av djur respektive dödshjälp för människor. De intervjuade personerna är relativt överens om att avlivning av djur sker för djurets skull och för att det är fel att låta djuret lida, att inte få sina behov tillgodosedda eller att sakna glädjeämnen i livet och vi anser därmed att vi gör djuret en tjänst genom att avliva det. Detta stämmer med vad lagstiftningen säger, då djur enligt Djurskyddslagen har rätt att slippa lidande och därför är det alltid rätt att avliva ett djur som lider mycket (4 kap. 1 § Djurskyddslag [SFS 2018:1192]). Men för oss människor verkar istället själva livet i sig vara så mycket värt att vi inte till något pris får avsluta det. Enligt Brottsbalken har människor rätt att leva och därför är det alltid fel att hjälpa en människa att dö (3 kap. 1 § Brottsbalk [SFS 1962:700]). En människa som lider utan möjlighet till tillfriskning och vars högsta önskan är att dö men som på grund av sjukdom inte kan åstadkomma det själv respekteras inte rent juridiskt, men åt djur fattar vi beslut om avlivning redan utifrån vad vi *tror* att djuret vill. Man kan fråga sig om det betyder att vi respekterar djurs känslor och intressen *mer* eller *mindre* än människors.

Ur ett djurrättsetiskt perspektiv bör samma principer gälla både för människor och djur, det vill säga skyldigheten att respektera varje individs rätt till sitt liv bör gälla för alla kännande varelser. Det verkar dock som att vi tenderar att tänka rättsetiskt när det gäller människor, men när det gäller djur ligger nyttoetiken närmare till hands.

5.3. Intervjuresultat i relation till de etiska teorierna

5.3.1. Djurrättighetsetik

Fyra av fem intervjuade djurägare tycktes tillämpa djurrättighetsetiken när de talade om hur det exempelvis ”slocknar i ögonen” på djuret när det inte vill leva längre, vilket visar på respekt för individens egen känsla och värde av sitt liv. Det innebär att man kan låta djuret utstå ett visst lidande så länge man upplever att det ligger i djurets intresse att få leva. Detta är i linje med hur djurrättighetsetiken ser på avlivning, där avlivning endast bör ske om det är det bästa sättet att hjälpa och respektera djuret.

5.3.2. Nyttoetik

En del djurägare verkade tillämpa nyttoetiken när de ansåg att deras relation till djuret ska få ta plats i beslutsfattandet inför avlivning. Ju närmre relation djurägaren hade till djuret, desto mer skulle djurägarens känslor vägas in i relation till djurets egna intressen. En djurägare ansåg det självklart att hela familjens lycka skulle gå före hundens intressen av att dö så snart som möjligt. Ett par djurägare menade dock att deras känslor inte alls skulle spela roll, utan djurets intressen var det enda viktiga. Alla veterinärer menade att relationen mellan djurägaren och djuret ofta spelar stor roll inför beslut om avlivning, men inte ur ett nyttoetiskt perspektiv utan de ansåg snarare att relationen ofta är ett hinder för att djuret snabbt ska få adekvat behandling eller avlivning.

Alla intervjuade verkade dock tänka enligt nyttoetiken när det gällde ekonomiska aspekter. Där ansåg både djurägare och veterinärer att ekonomin behöver få spela stor roll och att den definitivt kan få gå före djurets egna intressen. Ofta innebär detta i praktiken att man väljer att avliva djuret på grund av att ekonomin inte tillåter vidare utredning eller behandling, trots att det sannolikt legat i djurets intresse att fortsätta leva. Att vikta lidande och välfärd för de berörda individerna på detta sätt bottnar i ett nyttoetiskt resonemang, där varken hänsyn till djurets inneboende värde eller rätt till sitt liv värderas då det enligt nyttoetiken inte är relevant.

5.3.3. Dygdetik

De flesta intervjuade verkade anse att det är barmhärtigt att hjälpa djuret att undslippa ett lidande, och att avlivning är något vi har förmånen att ge våra djur. Ingen av de intervjuade antydde att de på grund av respekt för djurets liv avstår att avliva djuret. Generellt tycktes dock de intervjuade utgå mindre från *den goda karaktären* när de står inför ett beslut om avlivning och snarare mer utifrån hur de bedömer att *konsekvenserna* för djuret eller familjen skulle bli, det vill säga generellt verkar *inte* ett dygdetiskt resonemang föras. En enkel förklaring till detta skulle kunna vara att de flesta vuxna människor lär sig att handla med konsekvens-tänk på grund av hur samhällets normer och struktur ser ut, vilket förstås präglas i alla beslut som fattas. Sociala varelser som vi är, så är vi kanske inte vana att agera utifrån *vem vi vill vara* utan vanan ligger snarare i att agera utifrån *vad vi tror blir ett bra resultat* eftersom ett bra resultat oftast leder till acceptans av omgivningen. Detta är istället ett nyttoetiskt resonemang, som är mycket krävande då det inte alltid är lätt att känna till alla eventuella utfall av olika handlingar, och därmed baseras kalkylen på förväntade reaktioner.

5.3.4. Omsorgsetik

Alla intervjuade, såväl djurägare som veterinärer, var samstämmiga i frågan om att vi på grund av vår maktposition i sällskapsdjurets liv har ett ansvar att låta avliva djuret när det är dags. Även om det inte uttrycktes med omsorgsetikens ord, tycktes alla anse att om man tar hem ett djur och håller det hos sig så medför det också ett ansvar att värna om djurets känslor och intressen. Däremot var de intervjuade sedan oense om *hur stor plats* djurets egna känslor och intressen skulle få ta samt hur långt ett lidande ska få fortgå innan det är dags för avlivning.

Två djurägare och fyra veterinärer svarade i enlighet med omsorgsetikens grunder att relationen mellan djur och djurägare har en central roll i beslutsfattandet om avlivning. När det gällde hundar verkade relationen vara en självklar del i beslutsfattandet och en del lyfte relationen som en betydande roll även för katter. Däremot tycktes relationen ha en betydligt mindre roll för mindre djur som hamster och marsvin.

5.4. Kommunikation mellan djurägaren & veterinären

5.4.1. Lidande & livskvalité

Tre av fem djurägare ville möta en rak, saklig och ärlig veterinär som inte lindar in sina råd och åsikter, medan alla fem veterinärer ansåg att de behöver ta hänsyn till djurägarens personlighet och gå försiktigt fram för att inte trampa djurägaren på tårna. En av veterinärerna menade dessutom att hen på grund av hänsyn till djurägaren prioriterar vilket av djurets lidanden som ska tas upp i diskussionen, så att djurägaren inte ska få hantera för mycket information. Detta antyder att i praktiken är veterinärerna mycket benägna att låta djurägarens känslor spela roll, medan flera djurägare å andra sidan verkar vilja ha en rak kommunikation även om det blir känslomässigt svårt att hantera. Kanske är veterinärerna för försiktiga i hur de uttrycker sig, om målet nu är att djurets bästa ska gå först? Om djurägarna inte får rätt information om i hur stor grad djuret lider, så är det givetvis svårare för dem att fatta ett beslut utifrån djurets bästa och inte utifrån sina egna känslor. Dock är antalet intervjuade i denna studie mycket få, så det är svårt att utifrån enbart dessa resultat dra en entydig slutsats kring hur djurägare vill bli bemötta av veterinären.

5.4.2. Beslut om avlivning

När det gäller just beslutet om avlivning var de flesta intervjuade, både djurägare och veterinärer, överens om att djurägarens känslor ska få ta stor plats och att kommunikationen formas utifrån dessa, samt att veterinären förutom att vara inkännande och stöttande ska finnas där för att bidra med kunskap. Rollin (2006)

skriver att konflikten i ett beslut om avlivning mycket sällan ligger i skilda åsikter mellan veterinären och djurägaren, utan snarare i att djurägaren inom sig själv har motsägelsefulla tankar kring avlivning. Detta stämmer med de intervjuade djurägarnas svar, då flera av djurägarna uttryckt tankar som att det exempelvis är svårt att veta vad som blir bäst för djuret, oro över vad veterinären ska tycka om djurägarens åsikter, oro över att fatta fel beslut samt tankar kring hur stor roll ekonomi och ens egna känslor får spela in i beslutet om avlivning.

5.5. Lärdomar och svårigheter

Här presenteras lite kort svårigheter som jag stött på under arbetets gång, samt några lärdomar efter denna studie.

5.5.1. Urval inför intervjuer

Urvalet av djurägare och veterinärer hade troligen kunnat breddas, både när det gäller erfarenhet och geografisk plats. För veterinärernas del skulle den ojämna fördelningen åldersmässigt kunna bero på att äldre veterinärer i mindre utsträckning använder sociala medier. När det gäller djurägare kanske det framför allt är mer erfarna djurägare som går med i en facebook-grupp för djurägare, medan nyblivna djurägare inte tänker på att göra det. Det var dessutom en hel del uppfödare som ville vara med på intervjuerna, där de flesta sållades bort för att det inte skulle bli fem uppfödare i det slutliga urvalet, vilket tyder på att många djurägare i gruppen är erfarna. Det optimala hade kanske varit att tillfråga djurägare som besökt kliniker på olika håll i landet för att få en så bred spridning på djurägare som möjligt. Å andra sidan hade det kanske oavsett varit svårt att få relativt oerfarna djurägare intresserade av intervjun, då ämnet är känsligt för många och man kanske behöver ha varit med om avlivning av eget djur flera gånger för att vilja prata om det i det här formatet.

5.5.2. Antalet intervjuade

För att få en riktigt bred bild av hur djurägare och veterinärer tänker kring ämnet är antalet intervjuade alldeles för få, och arbetet gör inga anspråk på representativitet. Dock upplevdes ändå att en viss ”mättnad” uppnåddes när det gällde en del frågor, framför allt definitionen på lidande och livskvalité där många verkade tänka väldigt lika trots olika bakgrund och ålder. När det gäller frågor om kommunikationen och vilken typ av veterinär djurägare vill möta är resultatet dock mer spretigt och mer kvantitativt. Därmed krävs fler intervjuade för att säkert säga hur stor andel som föredrar rak vs mer försiktig kommunikation.

5.5.3. Intervjufrågor

En timme per intervju visade sig vara alldeles för kort i förhållande till mängden frågor. En del frågor som förväntats ta mycket kort tid tog istället lång tid, vilket gjorde att de frågor som egentligen var tänkta som ”diskussionsfrågor” inte hanns med i den utsträckning som förväntats. Detta framkom inte under de två pilot-intervjuerna. En förklaring till detta kan vara att de intervjuade inte kommit i kontakt med den här typen av frågor och funderingar förut, vilket gjorde att även kortare resonemang tog tid att komma fram till.

På grund av att ämnet avlivning är väldigt brett var det också svårt att i början begränsa syfte och frågeställning. Istället gjordes intervjuerna med många olika frågor för att sedan inför sammanställningen lyfta fram de frågor och svar som upplevdes mest relevanta och intressanta att diskutera, exempelvis orden lidande och livskvalité och innebörden av dessa i relation till beslut om avlivning. Detta medförde dock att inga djupare resonemang hann diskuteras och frågorna hanns inte vändas och vridas på för att verkligen dyka ner på djupet i vad den intervjuade tänkte och tyckte.

6. Slutsatser

6.1. Hur ser djurägare och veterinärer på lidande, livskvalité och avlivning?

Djurägare och veterinärer tycks blanda ihop begreppen lidande och livskvalité. De skapar en enda lång skala från inget lidande och god livskvalité till mycket lidande och dålig livskvalité, vilket de sedan utgår från när de ska bedöma om djuret ska avlivas eller inte. Det tycks falla bort att god livskvalité egentligen innebär att djuret har något extra glädjeämne i livet, vilket i sig spelar en stor roll för hur djurets intresse av att leva ser ut. Det optimala vore istället att bedöma lidande för sig och livskvalité för sig och därefter relatera detta till olika etiska värden, till exempel intressen av att behålla eller avliva djuret, respekt för djurets liv, vad ett barmhärtigt eller respektfullt förhållningssätt innebär eller relationen till djuret för att nå ett välgrundat beslut om avlivning.

6.1.1. Skiljer sig synen på lidande, livskvalité och avlivning när det gäller olika sällskapsdjur?

När det gäller synen på olika sällskapsdjur verkar den allmänna uppfattningen vara att mindre sällskapsdjur som marsvin och hamster inte förmår uppleva lika mycket känslor som större djur och därför behöver miljön inte berikas lika mycket för att ge dessa djur en god livskvalité. När det gäller avlivning av dessa djur tycks det generellt som att dessa beslut fattas snabbare än för större djur, ofta på grund av att man upptäcker ett lidande först i ett senare skede då de små djuren är svårare att läsa av, men också på grund av att relationen med dessa djur ofta inte är lika stark som relationen till en hund eller katt och därmed är det lättare att fatta beslut om avlivning för mindre djur.

6.2. När är det dags att avliva?

Att fatta beslut om avlivning är inte lätt, det är både de intervjuade personerna i studien samt tidigare studier överens om, och beroende på vilken etisk teori som

följs landar man i olika slutsatser. Det kan vara att väga djurets lidande och livskvalité mot intressen av att behålla eller avliva djuret, eller att på grund av djurets sårbarhet i förhållande till oss fokusera på att djuret inte ska lida i onödan. En slutsats kan också vara att det är barmhärtigt att avliva djuret innan det börjar lida överhuvudtaget, medan en fjärde slutsats kan vara att av respekt för djurets rätt till sitt liv låta bli att avliva djuret. Det är dock viktigt att komma ihåg att de etiska teorierna föreslår ett *tankesätt* att förhålla sig till och riktlinjer att utgå ifrån, som behöver kombineras med det man vet om det enskilda fallet men beroende på hur olika personer värderar exempelvis livet, intressen, lycka, dygder och andra relevanta delar som formar beslutet, kan två personer som strikt följer en och samma etiska teori landa i två helt olika slutsatser. I slutänden måste varje djurägare och veterinär, oavsett vilken etisk teori personen utgår ifrån, göra ett ärligt försök att sätta sig in i djurets situation och upplevelse av livskvalité, lidande och intressen och inkludera det i ett beslut som etiskt sett är det mest välunderbyggda.

6.3. Kan kommunikationen underlättas?

Denna studies resultat tyder på att kommunikationen mellan veterinär och djurägare skulle kunna förbättras men då antalet intervjuade var mycket få är det svårt att dra en slutsats i hur djurägare vill bli bemötta. Däremot skulle veterinären kunna jobba för att djurägaren förstår begreppen lidande och livskvalité bättre (under förutsättning att veterinärer först utbildas bättre i vad begreppen faktiskt innebär). Istället för att kasta ut begreppen lidande och livskvalité i luften och sedan förvänta sig att djurägaren ska vara med på noterna, skulle man kanske snarare behöva diskutera *runt* begreppen för att reda ut vad de faktiskt innebär för just den djurägaren i just den situationen hen befinner sig, och hur hen tolkar djurets situation. Istället för att exempelvis fråga djurägaren om djurets *livskvalité* skulle veterinären kunna ställa frågor utifrån det som enligt studier utgör *grunden* för själva livskvalitén, exempelvis ställa frågor om djurets sociala relationer med andra djur eller vilka glädjeämnen som djuret har i livet. Då skulle både veterinär och djurägare få bra förutsättningar för att fatta ett bra beslut för djuret.

Intervjuerna visar även vikten av att vi människor, såväl djurägare som veterinärer, ser till att stötta varandra och vara ödmjuka mot varandra i vetenskapen om att inget solklart är rätt eller fel i ett beslut om avlivning samt att situationen väcker känslor hos alla inblandade.

Referenser

- Belshaw, Z. (2018). Quality of life assessment in companion animals: what, why, who, when and how. *Companion Animal*, 23 (5), 264–268.
<https://doi.org/10.12968/coan.2018.23.5.264>
- Bentham, J. (1988). *The Principles of Morals and Legislation*. Buffalo, N.Y: Prometheus.
- Brambell, F.W.R. (1965). *Report of the Technical Committee to enquire into the welfare of animals kept under intensive livestock husbandry systems (Brambell Report)*, Command Paper 2836, Her Majesty's Stationery Office, London
- Broom, D.M. (2008). Welfare assessment and relevant ethical decisions key concepts. *Annual Review of Biomedical Sciences*, 20, 79-90.
- Cassell, E.J. (1982). The nature of suffering and the goals of medicine. *The New England Journal of Medicine*, 306 (11), 639-645. Reprinted 1998 in *Loss, Grief and Care*, 8 (1-2), 129-142. https://doi.org/10.1300/J132v08n01_18
- Cassell, E.J. (2004). *The Nature of Suffering and the Goals of Medicine*. 2. uppl. New York: Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195156164.001.0001>
- Dawkins, M. (1990). From an animal's point of view: Motivation, fitness, and animal welfare. *Behavioral and Brain Sciences*, 13 (1), 1-9.
<https://doi.org/10.1017/S0140525X00077104>
- Dawkins, M.S. (2006). A user's guide to animal welfare science. *Trends in Ecology and Evolution*, 2 (21), 77-82. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2005.10.017>
- Dawkins, M.S. (2008). The science of animal suffering. *Ethology*, 114 (10), 937–945.
<https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2008.01557.x>
- DeGrazia, D. (1996). *Taking Animals Seriously*. Cambridge: Cambridge University Press
- Donovan, J., Adams, C.J. (2007). *The Feminist Care Tradition in Animal Ethics*. New York: Columbia University Press.
- Dresser R. (1988). Assessing harm and justification in animal research: federal policy opens the laboratory door. *Rutgers Law Review*, 40 (3), 723–795.
- Duncan, I.J.H. (1996). Animal welfare defined in terms of feelings. *Acta Agriculturae Scandinavica. Section A. Animal Science, Supplementum*, 27, 29-35.
- Edney, A.T. (1989). Killing with kindness. *The Veterinary Record*, 124 (13), 320–322.
<https://doi.org/10.1136/vr.124.13.320>

- FAWC, Farm Animal Welfare Council (2009). *FAWC Report on Farm Animal Welfare in Great Britain: Past, Present and Future*. UK Government.
<https://www.gov.uk/government/publications/fawc-report-on-farm-animal-welfare-in-great-britain-past-present-and-future> [2021-11-02]
- Frankl, V.E. (2000). *Man's search for meaning: an introduction to logotherapy*. New York: Houghton, Mifflin.
- Gandhi Information Center (2008). *Gandhi's Path to Nonviolence: autobiographical quotes, photos, original voice*. <http://www.nonviolent-resistance.info/exhibitions/eng/gandhi/pg18.htm> [2019-03-04]
- Giroux, V. (2016). Animals do have an interest in liberty. *Journal of Animal Ethics*, 6 (1), 20–43. <https://doi.org/10.5406/janimaethics.6.1.0020>
- Gjerris, M., Gamborg, C. & Röcklinsberg, H. (2016). Ethical aspects of insect production for food and feed. *Journal of Insects as Food and Feed*, 2 (2), 101-110.
<https://doi.org/10.3920/JIFF2015.0097>
- Hunt, S.M. (1997). The problem of quality of life. *Quality of Life Research*, 6 (3), 0–0.
<https://doi.org/10.1023/A:1026402519847>
- Hursthouse, R. (2000). *Ethics, Humans and Other Animals: An introduction with Readings*. London: Routledge.
- IEP - The Internet Encyclopedia of Philosophy (2016a). *Ethics*.
<https://iep.utm.edu/ethics/#SH2b> [2022-01-04]
- IEP - The Internet Encyclopedia of Philosophy (2016b). *Virtue Ethics*.
<https://iep.utm.edu/virtue/> [2022-01-04]
- IEP - The Internet Encyclopedia of Philosophy (2016c). *Care Ethics*.
<https://www.iep.utm.edu/care-eth> [2022-01-05]
- Jordbruksverket (2021). *Djurskyddet i Sverige*. <https://jordbruksverket.se/djur/djurskydd-smittskydd-djurhalsa-och-folkhalsa/djurskyddet-i-sverige> [2022-03-06]
- Knesl, O., Hart, B.L., Fine, A.H., Cooper, L., Patterson-Kane, E., Houlihan, K.E. & Anthony, R. (2017). Veterinarians and humane endings: When is it the right time to euthanize a companion animal? *Frontiers in Veterinary Science*, 4, 45.
<https://doi.org/10.3389/fvets.2017.00045>
- Marinelli, L., Adamelli, S., Normando, S. & Bono, G. (2007). Quality of life of the pet dog: Influence of owner and dog's characteristics. *Applied Animal Behaviour Science*, 108 (1), 143–156. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2006.11.018>
- McMillan, F.D. (2000). Quality of life in animals. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 216 (12), 1904–1910.
<https://doi.org/10.2460/javma.2000.216.1904>
- Mendl, M., Brooks, J., Basse, C., Burman, O., Paul, E., Blackwell, E. & Casey, R. (2010). Dogs showing separation-related behaviour exhibit a 'pessimistic' cognitive bias. *Current Biology*, 20 (19), R839–R840.

- Morgan, C.A. & McDonald, M. (2007). Ethical dilemmas in veterinary medicine. *The Veterinary Clinics of North America. Small Animal Practice*, 37 (1), 165–179; abstract x. <https://doi.org/10.1016/j.cvsm.2006.09.008>
- Morton, D. (2007). A hypothetical strategy for the objective evaluation of animal well-being and quality of life using a dog model. *Animal Welfare*, 16 (2), 75–81
- Mullan, S. (2015). Assessment of quality of life in veterinary practice: developing tools for companion animal carers and veterinarians. *Veterinary Medicine: Research and Reports*, 6, 203-210. <https://doi.org/10.2147/VMRR.S62079>
- Nietzsche, F. (1889). *Die Götzen-Dämmerung - Twilight of the Idols*. New York: Penguin Books
- Nussbaum, M. C. (2006). *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*. Belknap Press of Harvard University Press.
- Rachels, J. (1976). Do animals have a right to liberty? In: Regan, T. & Singer, P. (Eds.), *Animal Rights and Human Obligations*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall. 205-223.
- Rebuelto, M. (2008). Ethical dilemmas in euthanasia of small companion animals. *The Open Ethics Journal*, 2 (1), 21–25. <https://doi.org/10.2174/1874761200802010021>
- Regan, T. (1980). Animal rights, human wrongs. *Environmental Ethics*, 2 (2), 99-120. <https://doi.org/10.5840/enviroethics19802225>
- Rollin, B.E. (2006). Euthanasia and quality of life. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 228 (7), 1014–1016. <https://doi.org/10.2460/javma.228.7.1014>
- Röcklinsberg, H., Gjerris, M. & Olsson, I.A.S. (2017). *Animal Ethics in Animal Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sandin, P. (2004). The Precautionary principle and the concept of precaution. *Environmental Values*, 13, 461-475.
- Sandøe, P. & Christiansen, S.B. (2013). *Ethics of Animal Use*. John Wiley & Sons.
- SAOB - Svenska Akademiens Ordbok (1940). *Lida*, s 636 spalt L (band 16).
- SFS 1962:700. *Brottsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 2018:1192. *Djurskyddslagen*. Stockholm: Näringsdepartementet.
- Tate, T. & Pearlman, R. (2019). What we mean when we talk about suffering—and why Eric Cassell should not have the last word. *Perspectives in Biology and Medicine*, 62, 95–110. <https://doi.org/10.1353/pbm.2019.0005>
- Torpman, O. (2017). *Miljöetik: från problem till lösning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Wathes, C. (2010). Lives worth living? *Veterinary Record*, 166 (15), 468–469. <https://doi.org/10.1136/vr.c849>
- Weary, D.M. (2014). What is suffering in animals? I: Appleby, M.C., Weary, D.M., & Sandøe, P. (red.) *Dilemmas in Animal Welfare*. Wallingford: CABI, 188–202. <https://doi.org/10.1079/9781780642161.0188>
- Yeates, J. (2010). Ethical aspects of euthanasia of owned animals. *In Practice*, 32 (2), 70–73. <https://doi.org/10.1136/inp.c516>

Yeates, J. (2011). Is "a life worth living" a concept worth having? *Animal Welfare*, 20, 397–406

Yeates, J. & Main, D. (2009). Assessment of companion animal quality of life in veterinary practice and research. *The Journal of Small Animal Practice*, 50 (6), 274–281. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2009.00755.x>

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till de djurägare och veterinärer som deltagit i studien och gjort den möjlig. Det var mycket intressant att få ta del av era tankar och resonemang!

Jag vill även tacka min handledare Helena Röcklinsberg för ett bra och givande samarbete.

Jag vill också rikta ett tack till ämnesexaminator Bodil Ström Holst.

Populärvetenskaplig sammanfattning

Detta arbete har tre syften. Det första är att med hjälp av vetenskapliga studier och intervjuer med djurägare och veterinärer undersöka olika metoder för att komma fram till ett beslut om avlivning av sällskapsdjur som hund och katt. Tanken är att utforska vilka svar det finns på frågan ”när är det dags att avliva djuret?” och för att komma dit behöver man väga in exempelvis djurets lidande, livskvalité samt djurägarens intresse av att låta djuret leva eller dö.

Det andra syftet är att undersöka om synen på lidande, livskvalité och avlivning skiljer sig mellan större och mindre sällskapsdjur.

Det tredje syftet är att undersöka om veterinärer och djurägare ser olika på beslut om avlivning, samt om det går att förbättra kommunikationen mellan veterinär och djurägare inför beslutet.

Det finns en del etiska teorier som man kan följa för att fatta ett etiskt välgrundat beslut om avlivning. Ett exempel är nyttoetiken, där den etiskt riktiga handlingen är den som totalt sett ger störst nytta. Det finns olika åsikter om vad som ger den största nyttan och en av dem är att det är *känslan av lycka*. Om vi antar att ett djur är olyckligt på grund av en sjukdom som inte kan botas, så skulle den olyckan kunna tas bort genom att djuret avlivas. Men om djurägaren och dess familj då istället blir olycklig av att djuret försvinner så leder alltså avlivning till mest olycka totalt sett.

En annan etisk teori är omsorgsetiken. Enligt den har vi människor ett ansvar att värna om djurets intressen och känslor på grund av att vi har en maktposition över djuret. Därför behöver vi fundera över vad vi tror att djuret vill och mår bra av och fatta vårt beslut om avlivning utifrån det, även om det blir obekvämt för oss.

Många studier beskriver ordet lidande som ett kroppsligt eller mentalt obehag, där det finns flera olika grader av obehaget från lätt till starkt. Det är även den definitionen som används i diskussionsdelen av detta arbete. De flesta djurägare och veterinärer tycker däremot att lidande innebär ”något mer” än bara obehag och att lidande är något som uppstår först då djuret inte längre vill leva.

De flesta intervjuade personerna tyckte att en god livskvalité är när djuret inte känner någon smärta och samtidigt får sina basala behov uppfyllda. Det innebär till exempel att en katt som är fysiskt frisk och som får vatten, mat och viss motion har god livskvalité. Många veterinärer tyckte däremot att det krävs något mer för att god livskvalité ska uppnås, en katt ska exempelvis även kunna röra sig fritt utomhus och få jaga för att den ska känna en god livskvalité. I detta arbete beskrivs god livskvalité som en personlig positiv känsla som kommer från uppfyllda basbehov men även positiva upplevelser som förgyller livet, samtidigt som den fysiska hälsan är mycket god.

Studier visar att djurägare oftast försöker bedöma de negativa känslorna hos djuret för att avgöra om djuret vill leva eller inte, utan att egentligen väga in de positiva känslorna. Men i välfärdsstudier där man försökt mäta djurs mående tyder resultaten på att det är just *de positiva känslorna* hos djuret som spelar störst roll i hur djuret mår och att ett djur kan stå ut med ett visst lidande om de positiva känslorna i livet överväger det. Detta är viktigt att tänka på när man ska bedöma livskvalité hos ett djur, inte bara i en situation som rör avlivning utan även när man funderar på vad som krävs för att djuret ska ha det bra i livet. Annars finns risken att man tänker att så länge djuret inte *lider* så har det ett liv som är tillfredsställande att leva, men det är inte alltid sant då det ju krävs mer än avsaknad av lidande för att ett djur ska ha en god livskvalité.

När det gäller synen på olika sällskapsdjur så verkar den allmänna uppfattningen vara att mindre sällskapsdjur som marsvin och hamster inte förmår uppleva lika mycket känslor som större djur som hund och katt. Därför behöver miljön enligt en del intervjuade inte berikas lika mycket för att ge dessa djur en god livskvalité. När det gäller avlivning av mindre djur så verkade det generellt som att dessa beslut fattas snabbare än för större djur.

Det sista avsnittet handlar om kommunikationen mellan veterinär och djurägare. Ungefär hälften av djurägarna ville enligt intervjuerna möta en rak, saklig och ärlig veterinär som inte lindar in sina råd och åsikter. De flesta veterinärer ansåg att de behöver ta hänsyn till djurägarens personlighet och ibland gå försiktigt fram för att inte trampa djurägaren på tårna. När det gäller just beslutet om avlivning var de flesta intervjuade överens om att djurägarens känslor ska få ta stor plats och att kommunikationen formas utifrån dessa, samt att veterinären förutom att vara in-kännande och stöttande ska finnas där för att bidra med kunskap.

Denna studie tyder på att kommunikationen mellan veterinär och djurägare skulle kunna förbättras, framför allt genom att veterinären skulle kunna jobba för att djurägaren förstår begreppen lidande och livskvalité bättre.

Det är svårt att säga vad som är rätt och fel inför ett beslut om avlivning, dels på grund av att varje situation förstås är unik, dels eftersom vi omöjligt kan veta vad djuret i fråga känner och tycker. I slutändan måste varje djurägare och veterinär, oavsett vilken etisk teori som följs, göra ett ärligt försök att sätta sig in i djurets situation och upplevelse av livskvalité, lidande och intressen och utifrån detta fatta det beslut som är mest välunderbyggt.

Intervjuerna visar även vikten av att vi människor, såväl djurägare som veterinärer, ser till att stötta varandra och vara ödmjuka mot varandra i vetskapen om att inget solklart är rätt eller fel i ett beslut om avlivning samt att situationen väcker känslor hos alla inblandade.

Bilaga 1 - Samtyckesblankett

Samtycke för deltagande i intervju om avlivning

Mitt namn är Malin Wolters, och jag är en veterinärstudent på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) som i höst skriver mitt examensarbete om etik kring avlivning, med Helena Röcklinsberg som handledare, docent i etik och universitetslektor i djuretik vid Institutionen för Husdjurens miljö och hälsa.

I detta arbete intervjuas några veterinärer och djurägare för att undersöka hur de grupperna ser på lidande och livskvalitet hos olika mindre sällskapsdjur som hund, katt, kanin och marsvin. Relaterat till detta diskuteras även synen på avlivning samt vilka olika etiska aspekter som spelar in. Även frågor relaterat till kommunikationen mellan veterinär och djurägare tas upp.

Syftet med arbetet är att få en större förståelse för hur veterinärer och djurägare kan hantera fall där ett sällskapsdjurs lidande behöver vägas mot dess livskvalitet i ett beslut kring avlivning.

Intervjun tar ca 45 minuter och spelas in via ljud för att sammanställning av resultaten ska gå enkelt till. Ljudet avlyssnas enbart av Malin Wolters och eventuellt av handledaren, och raderas sedan. Det går när som helst att dra sig ur, utan att ange orsak, om du inte vill medverka längre.

Vi ber dig härmed intyga att du har fått muntlig och skriftlig informationen om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Du får behålla denna skriftliga information.

- Jag samtycker till att delta i intervjuer inom ramen för Malin Wolters examensarbete om avlivning
- Jag samtycker till att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs*.
- *Inga personliga uppgifter kommer att delas vidare från mig, endast de sammanställda resultaten där det inte går att identifiera vem som sagt vad.

Datum

Underskrift

Namnförtydligande

Tack för att du vill bidra till ökad förståelse för etiska frågor kring avlivning!

Med vänliga hälsningar
Malin Wolters, veterinärstudent, SLU

Kontaktuppgifter:
mald0004@stud.slu.se
helena.rocklinsberg@slu.se

Bilaga 2 - Intervjufrågor djurägare

Alla frågor har ställts till alla djurägare, med undantag för de frågor med *kursiv* text som endast ställts när extra tid funnits.

Bakgrund

- Vilket år är du född?
- Vilket län bor du i?
- Vad är din högsta utbildningsnivå?
- Har du djur?
- Vilket/vilka djur?
- Har du haft andra djur?
- Hur länge har du haft djur?
- Har du någon gång fattat beslut om avlivning av ett eget sällskapsdjur?
- Vilket/vilka djur gällde det?

Lidande

- Vad betyder ordet lidande för dig?
- Vad innebär det att ett djur lider?
 - o *Om du skulle försöka bedöma om ditt djur lider eller inte, vad skulle du titta på för tecken på det?*
- Hur definierar du lidande?
- Skiljer sig upplevelsen av lidande beroende på vilken typ av sällskapsdjur det gäller tror du (tex hund, katt, kanin, marsvin, hamster)?
- Hur tänker du kring din roll som djurägare när det gäller att bedöma lidande för ditt djur?
- Hur tänker du kring veterinärens roll när det gäller att bedöma lidande för ditt djur?

Livskvalité

- Vad betyder ordet livskvalité för dig?
 - o *Vad är skillnaden mellan lidande och dålig livskvalité enligt dig?*
- Vad innebär det att ett djur har god livskvalité?
 - o *Skiljer sig svaret beroende på vilken typ av sällskapsdjur det gäller (tex hund, katt, kanin, marsvin, hamster)?*
 - o *Om du skulle försöka bedöma ditt djurs livskvalité, vad skulle du titta eller tänka på då?*
- Vad tänker du är meningen med livet för en hund?
- Vad tänker du är meningen med livet för en katt?

- Vad tänker du är meningen med livet för ett mindre sällskapsdjur såsom kanin, hamster, marsvin eller annat mindre sällskapsdjur?
- Hur tänker du kring din roll som djurägare när det gäller att bedöma livskvalité för ditt djur?
- Hur tänker du kring veterinärens roll när det gäller att bedöma livskvalité på ditt djur?

Avlivning

- Vad tänker du kring ordet avlivning?
 - *Ger ordet avlivning en positiv eller negativ känsla hos dig?*
 - *Tänker du annorlunda kring avlivning nu jämfört med innan du blev tvungen att fatta ett beslut om avlivning?*
- Hur tänker du kring att väga lidande mot livskvalité för att nå ett beslut om avlivning?
 - *Hur vet du när det är dags att avliva ett djur?*
- Tänker du på olika sätt kring beslut om avlivning beroende på vilken typ av sällskapsdjur det gäller (tex hund, katt, kanin, marsvin, hamster)?
 - *Vad tänker du är det svåraste i en situation då beslut om avlivning ska fattas?*
 - *På vilket sätt spelar relationen till ditt djur in i ditt beslut om avlivning?*
 - *Hur tänker du kring rollen som ekonomin spelar i beslut om avlivning?*
- Hur tänker du kring din roll som djurägare i ett beslut om avlivning?
- Hur tänker du kring veterinärens roll i ett beslut om avlivning?
 - *Hur vill du att veterinären ska bemöta dig i en situation då du funderar kring om det är dags att avliva ditt djur?*
 - *Hur tänker du kring kommunikationen med veterinären när det gäller att diskutera kring det är dags att avliva ett djur?*

Bilaga 3 - Intervjufrågor veterinärer

Alla frågor har ställts till alla veterinärer, med undantag för de frågor med *kursiv* text som endast ställts när extra tid funnits.

Bakgrund

- Vilket år är du född?
- Vilket län bor du i?
- I vilket land har du utbildat dig i?
- Hur länge har du jobbat kliniskt?
- Vad är din arbetsroll och titel idag?
- Har du djur?
- Vilket/vilka djur?
- Har du haft andra djur?
- Har du någon gång fattat beslut om avlivning av ett eget sällskapsdjur?
- Vilket/vilka djur gällde det?

Lidande

- Vad betyder ordet lidande för dig?
- Vad innebär det att ett djur lider?
 - o *Om du ska bedöma om ett sällskapsdjur lider eller inte, vad tittar du på för tecken på det?*
 - *Skiljer sig svaret om du ska bedöma ditt eget djurs lidande eller en patients?*
- Hur definierar du lidande?
- Skiljer sig upplevelsen av lidande beroende på vilken typ av sällskapsdjur det gäller tror du (tex hund, katt, kanin, marsvin, hamster)?
- Hur tänker du kring din roll som veterinär när det gäller att bedöma lidande för ett sällskapsdjur?
- Hur tänker du kring djurägarens roll när det gäller att bedöma lidande för sitt djur?
 - o *Hur tänker du kring kommunikationen med djurägaren när det gäller lidande?*

Livskvalité

- Vad betyder ordet livskvalité för dig?
 - o *Vad är skillnaden mellan lidande och dålig livskvalité enligt dig?*
- Vad innebär det att ett djur har god livskvalité?
 - o *Skiljer sig svaret beroende på vilken typ av sällskapsdjur det gäller (tex hund, katt, kanin, marsvin, hamster)?*

- *Om du ska bedöma ett sällskapsdjurs livskvalité, vad tittar du eller tänker på då?*
- Vad tänker du är meningen med livet för en hund?
- Vad tänker du är meningen med livet för en katt?
- Vad tänker du är meningen med livet för ett mindre sällskapsdjur såsom kanin, hamster, marsvin eller annat mindre sällskapsdjur?
- Hur tänker du kring din roll som veterinär när det gäller att bedöma livskvalité för ett sällskapsdjur?
- Hur tänker du kring djurägarens roll när det gäller att bedöma livskvalité för sitt djur?
 - *Hur tänker du kring kommunikationen med djurägaren när det gäller att bedöma livskvalité på ett djur?*

Avlivning

- Vad tänker du kring ordet avlivning?
 - *Ger ordet avlivning en positiv eller negativ känsla hos dig?*
- Hur tänker du kring att väga lidande mot livskvalité för att nå ett beslut om avlivning?
- Tänker du på olika sätt kring beslut om avlivning beroende på vilken typ av sällskapsdjur det gäller (tex hund, katt, kanin, marsvin, hamster)?
 - *Vad tänker du är det svåraste i en situation då beslut om avlivning ska fattas?*
 - *Hur stor roll anser du att djurägarens relation till djuret spelar i beslut om avlivning?*
 - *Hur tänker du kring rollen som ekonomin spelar i beslut om avlivning?*
 - *Vilka andra aspekter tycker du spelar in i beslutet om avlivning av ett djur?*
- Hur tänker du kring din roll som veterinär i ett beslut om avlivning?
- Hur tänker du kring djurägarens roll i ett beslut om avlivning?
 - *Hur tänker du kring kommunikationen med djurägaren när det gäller att diskutera kring det är dags att avliva ett djur?*